

RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 51 (12).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Rahaasjanduse komisjoni ettepanek Wabariigi Walit-suse poolt wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a põhjal maksmapandud seaduste kinnita-tuks tunnustamise kohta: A) Saaremaa raudtee ehitamise seadus; B) seadus kohtunikkude, pro-kuratuuri jne. palga kohta; D) määrus a-s. „Wolta“ 15.000.000 marga laenu kindlustamise kohta; E) määrus Rein Wilms'ile tasuta ehitusmaterjaali andmise kohta; F) seadus piirituse ja alkoholi-liste jookide sisse- ja läbiweo kohta; G) seadus väliswaluuta sisseweo kohta ja H) seadus liiku-mata weranduste maksu kohta. — 3. Riigi 1921 a. eelarwe II lugemisel.

Riigikogu koosolek 21. juulil 1921. a. k. 10 hom. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 74 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pe-zold**.

Walitsuse lauas: põllutöominister **B. Rostfeldt** ja sõjaminister **J. Soots**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wir-** wastuwõtmine, ma: Awan Riigikogu koosoleku. Eilsel koosole-

kul määras Riigikogu tänase päewakorra ära. Muuseas oli ka tänase päewakorra määramise puhul küsimus, mida eilsel koosolekul lõpulikult ära ei otsustatud, nimelt Riigikogu koosseisu komisjoni esitis Riigikogule rkl. Jüri Reinthal'i wabas-tamise asjus. Oli arwamine, et kui jõutakse seda esitist paljundada, siis wõiks teda päewakorda wõtta. Nõnda tuleks täna ära otsustada, kas teda päewakorda wõtta wõi mitte.

J. Wanja (kom.): Panen ette seda esitist täna kohe päewakorda wõtta esi-mese punktina.

J. Uluots (põl.): Ehk küll wastaw trükk on laiali saadetud, kuid minu teada ei ole see weel rühmades arutuse all ol-nud, missugust seisukohta ses asjas wõtta, kuna niisugune asi väga tähtis on ja terwel real tulewastel juhtumistel ees-kujuks saab olema, siis panen ma ette, seda arutamisele wõtta järgmisel koosole-kul täna kella 5 ajal. Sellepärast et kõik rühmad küsimuse kohta wõiks seisukohta wõtta on minu ettepanek seega siis mitte praegusel koosolekul seda päewakorda wõtta, waid kella 5 ajal.

A. Palwadre (sd.): Komisjoni aruandjana ma toetan ettepanekut, et seda esitist praegusel koosolekul päewakorda wõtta, sest komisjoni liik-meteks on kõigi rühmade esitajad ja isegi oli koosseisu komisjoni koosolekul ka herra Uluots. Komisjoni üleüldine arwa-mine on, et asi on väga rutuline ja kom-isjon otsustas seda asja wõimalikult pea päewakorda wõtta. Ka oleks küllalt wõi-malik olnud rühmadel tutwuneda oma esi-tajate seisukohaga ja oma seisukohta wõtta, kui seda oleks tahetud. Wõin weel ühte ütelda, et eile juba ilmusid komisjoni koosolekule rühmade esitajad kindlate ar-wamistega. Kõikide komisjoni liikmete arwamine oli see, et asi rutuline ja selle-pärast tehti eile isegi Riigikogu koosoleku ajal komisjoni istumine ja otsustati teda ligema koosoleku päewakorda wõtta. Kom-issiooni esitis paljundati suure rutuga, et küsimus wõiks päewakorda wõetud saada. Sarnane oli kõikide komisjoni liigete sei-sukoht, selle peale waatamata, missugu-sesse erakonda keegi kuulus.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on fak-tiliseks märkuseks rkl. J. Uluots'al.

J. Uluots (põl.): Mina isiklikult wõtsin küll komisjoni koosolekust osa, kuid ma pean ütleva, et ma ei saanud seda asja mitte ette kanda oma rühmale ja nii ei ole meie rühm weel mitte saanud selles asjas seisukohta wõtta.

M. Martna (sd.) (kohalt): Pa-nen ette niikaua waheaega pidada, kuni asi rühmades läbi arutatakse.

Juhataja **K. Wirma**: On tehtud kaks ettepanekut. Esimene, et koosseisu komisjoni esitis saaks kohe päewakorda wõetud ja teine ettepanek, et see saaks tä-nasel pealelõunasel koosolekul päewakorda wõetud. Esimene ettepanek tuli enne Riig-ikogu liikme herra Wanja poolt ja panen

selle esimesena hääletamisele. (Hääletatakse.) Mul näib, et enamus on selle vastu. (Protesteeriwad wahelhüüded.) Ma palun siis weel kord. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 13 ja vastu 35 häält, nii et see ettepanek on tagasi lükatud. Siis ma panen hääletamisele rahwaesitaja J. Uluots'a ettepaneku, et seda wõtta tänase pealelõunase, kell 5 ajal algawa, koosoleku päewakorda. (Hääletatakse.) See ettepanek on vastu wõetud. Mingisuguseid ettepanekuid enam ei tehta, siis ma loen päewakorra wastuwõetuks, niisuguses korras, nagu ta on ära tähendatud peale selle punkti, mis otsustati õhtuse koosoleku päewakorda wõtta. Riigikogu läheb siis esimese päewakorra-punkti juure. See on: komisjonide täiendawad walimised. Kas tehakse mingisuguseid ettepanekuid? Mingisuguseid ettepanekuid ei tehta.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juure.

2. § 12-a põhjal maksmapandud seaduste kinnitatuks tunnistamine: Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laidoner:** Saaremaa raudtee ehitamise kohta on rahaasjanduse komisjoni ettepanek järgmine:

A. Saaremaa raudtee ehitamise seadus. Ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 15. juunil 1921 a. maksmapandud Saaremaa-raudtee ehitamise seadus — „Riigi Teataja“ nr. 53/54 — 1921 a. tunnustatakse kinnitatuks. Selle seaduse sisu on järgmine:

„§ 1. Saaremaa kitsarööpeline (60 sm.) raudtee Roomassaare-Kuressaare-Orissaare liinil seatakse korda üleüldiseks tarvitamiseks.

§ 2. Tarwisminew maa-ala ühes metsadega ja ehitustega wõõrandatakse sellekohaste makswate seaduste põhjal.

§ 3. Saaremaa raudtee ehituse kulude summa Roomassaare-Kuressaare-Orissaare liinil ühes tarwisminewa maa-ala wõõrandamise kuludega määratakse kindlaks 23.500.000 mk. suuruses. Krediit tähendatud summas määratakse teedeministriumile tema 1921 a. erakorralise lisaelarwe järele.

§ 4. Saaremaa raudtee kasutamine wõib sündida üleüldisest raudtee seadusest erinewatel alustel, sellekohaste Wabariigi

Walitsuse poolt kindlaksmääratud juhtnõotide järele.

§ 5. Wabariigi Walitsus annab Saaremaa raudtee kasutamise rendi wõi mõnel muul alusel Saaremaa omawalitsusastustele wõi ühele nendest.

§ 6. § 3. määratud krediit awatakse teedeministriumile peale eksploateerimise lepingu kinnitamise Wabariigi Walitsuse poolt teedeministriumile ja Saaremaa omawalitsusastustele wahel.“

See seaduseelnõu oli Riigikogu minewasel istungjärgul rahaasjanduse komisjonis läbi arutamisel; ta sai läbi arutatud, tarwiliseks tunnistatud ja Riigikogule wastuwõtmiseks esitatud just selsamal kujul, nagu tema nüüd § 12-a põhjal on Wabariigi Walitsuse poolt maksmapandud. Sellepärast rahaasjanduse komisjoni nimel panen ette seda seadust kinnitada.

Juhataja **K. Wirma:** Sõnasoowijaid ei ole. Ma panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Rahaasjanduse komisjoni ettepanek on vastu wõetud.

B. Seadus kohtunikkude, prokuratuuri jne. palga kohta. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Kaarna:** Ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal

Wabariigi Walitsuse poolt 25. mail 1921 a. wastuwõetud seadus kohtunikkude, prokuratuuri ja kohtuministriumile kodifikatsiooni osakonna ametnikkude palga kohta — „Riigi Teataja“ nr. 44 — 1921 a. — oli omal ajal Riigikogus, waadati rahaasjanduse komisjoni poolt läbi ja töötati wälja Riigikogule kinnitamiseks. Et aga kohe selsamal ajal Riigikogu tegewuse waheaeg määrati, ja et kohtunikka tarwis oli palkadega rahuldada, on Wabariigi Walitsus waheajal selle, nii ütelda, rahaasjanduse komisjoni poolt wastuwõetud seaduse § 12-a põhjal makswa pannud. Mingisuguseid muudatusi selles seaduses Wabariigi Walitsus teinud ei ole. (Juhataja poole: Kas peab ette ka lugema?)

Juhataja **K. Wirma:** Jah.

Aruandja **Chr. Kaarna:** „§ 1. Kohtunikkude, prokuratuuri ja kohtuministriumile kodifikatsiooni osakonna ametnikkude palkasid muudetakse 1. jaanuarist 1921 a. arwates järgmiselt:

Liigid	AMETNIMETUS	Põhipalk kuus mk.
a	Riigikohtu esimees	10.000.—
b	Riigikohtu osak. esimees	9.500.—
d	Kohtupalati wan. esimees	9.000.—
e	Riigikohtunik	8.500.—
	Kohtupalati prokuröör	
g	Kohtupalati departemangu esimees	8.200.—
h	Riigikohtu prokurööri abi	7.800.—
	Rahukogu esimees	
i	Kohtuminister. kodifi- katsiooni osakonna juh.	7.500.—
	Kohtupalati liige	
k	Kohtupalati prokurööri wanem abi	7.000.—
	Rahukogu abiesimees	
l	Rahukogu alaline liige	6.500.—
	Kohtuminister. kodifi- katsiooni osak. liige	
m	Kohtupalati prokurööri noorem abi	6.000.—
	Rahukohtunik	
n	Tahtsamate asjad kohtu- uurija	5.300.—
	Kohtuuriija	
o	Lisarahukohtunik	4.000.—
	Wanem kohtuameti kan- didaat	
	Noorem kohtuameti kan- didaat	3.200.—

§ 2. Nende normide järele maksetakse palka kohtades, mis elukalliduse poolest riigiteenijatele palgamaksamiseks I järku on arvatud. Teistes kohtades on palkade profsendiline alanemine samasugune kui riigiteenijatelgi.

§ 3. Käesolewa seadusega kindlaks-määratud põhipalkadele maksetakse juure elukalliduslisa ja perekonnaabiraha riigi-ametnikkude ja teenijatega ühesugustel alustel.

§ 4. Selle seaduse jõusseastumisega kaotavad maksuuse: 1) „Riigi Teatajas“ nr. 104 — 1919 a. nr. 185 all avaldatud kohtuametnikkude palgaseadus; 2) „Riigi Teatajas“ nr. 91/92 — 1920 a. avaldatud Wabariigi Walitsuse poolt 2. juunil 1920 a. wastuwõetud määrus kohtuametnikkude palkade kohta; 3) „Riigi Teatajas“ nr. 57/58 — 1920 a. avaldatud Wabariigi Walitsuse poolt 30. märtsil 1920 a. kinnitatud määrusest riigiteenijate palganormide kohta märkus § 3 juure, ja 4) „Riigi Teatajas“ nr. 3 — 1921 a. nr. 18 all awal-

datud seaduse § 1 selles osas, mis riigi-kohtu liigete põhipalkade kohta käib.

§ 5. See seadus astub jõusse tema wäljakuulutamisega „Riigi Teatajas“.

Rahaasjanduse komisjoni nimel panen ette seda § 12-a põhjal wastuwõetud seadust kinnitada.

Juhataja **K. Wirma**: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Kahe hääle wastuseismisel otsustakse seda seadust kinnitada.

D. Määrus a/s. Järgmine seadus on: „Wolta“ 15.000.000 Ajutise walitsemise marga laenu kind- korra § 12-a põhjal lustamise kohta. Wabariigi Walitsuse poolt 3. juunil 1921 a. wastuwõetud määrus a/s. „Wolta“ 15.000.000 marga laenu kindlustamise kohta. — „Riigi Teataja“ nr. 46 — 1921 a.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laidoner**: Austatud Riigikogu liikmed! Selle seaduse tekst on järgmine:

„§ 1. Wabariigi Walitsus wõtab oma peale wastutuse a/s. „Wolta“ le selle seltsi wabriku sisseseadete Wenemaalt reewakueerimise kuludeks antawa laenu kindlustamise eest kunni wiieteistkümneme miljoni (15.000.000) margani.

§ 2. Wastutuse tingimised määratakse kindlaks kaubandus- tööstusministeeriumi poolt.“

Seletuseks selle seaduse juure olgu tähendada järgmist: Riigikogu liikmetel on teada, et „Wolta“ wabriku sisseseade sai Wenemaale ewakueeritud. Rahulepingu põhjal on meil õigus seda sisseseadet tagasi saada. See ei ole meil küll senni korda läinud, kuid sammusid on selleks küll astunud. A/s. „Wolta“ ei ole omal mitte nii suuri kapitaalisid, et neid ewakueerimise kulusid katta. Ühes sellega tunnistab aga Wabariigi Walitsus, et tingimata tarwilik oleks neid sisseseadeid tagasi saada, sest „Wolta“ on ainukene elektri-wabrik Eestis ja sellepärast arwas Wabariigi Walitsus, nagu seletati rahaasjanduse komisjonis, sellele seltsile laenu anda Eesti pangast, mille kindlustuse Wabariigi Walitsus oma peale wõtab. Mingisugust riisikot selle kindlustuseks ei ole, sest kui ka see raha saab ewakueerimise peale wälja makstud ja seda sisseseadet tagasi tuua ei saa, siis on a/s. „Wolta“ warandused, mis meil siin järele on, küllalt suured

selleks, et seda laenusummat katta. Rahaasjanduse komisjonis sai see seadus läbi arutud, ning rahaasjanduse komisjoni nimel panen ette seda seadust kinnitada.

Juhataja **K. Wirma**: Sõnasooivaid ei ole. Ma panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) On otsustatud ettekantud seadust kinnitada.

E. Määrus Rein Wilms'ile tasuta ehitusmaterjaali andmise kohta. Järgmine seadus on: Ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 8. juunil 1921 a. wastu wõetud määrus Rein Wilms'ile tasuta hoonete ehitamiseks tarwisminewa ehitusmaterjaali andmise kohta — „Riigi Teataja“ nr. 48 — 1921 a. — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laidoner**: Austatud Riigikogu liikmed! Selle seaduse tekst kõlab järgmiselt:

„Metsade peawalitsusele lubatakse waba ja iseseiswa Eesti eest langenud Jüri Wilms'i isale Rein Wilms'ile tasuta anda hoonete ehitamiseks tarwisminewat ehitusmaterjaali asunikudede ühesugusel määral.“

See seadus on iseenesest nõnda lühikene ja selge, et tema selgitamist enam tarwis pole. Rahaasjanduse komisjoni nimel panen ette seda seadust kinnitada.

Juhataja **K. Wirma**: Sõnasooivaid selle ettepaneku kohta ei ole. (Hääletatakse.) On otsustatud seda seadust kinnitada.

F. Seadus piirituse ja alkoholiliste jookide sisse- ja läbiweo kohta. Järgmine seadus on: Ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 15. juunil 1921 a. wastu wõetud seadus piirituse ja alkoholiliste jookide sisse- ja läbiweo kohta — „Riigi Teataja“ nr. 53/54 — 1921 a. — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Kaarna**: Õige mitmel puhul on ilmsiks tulnud, et meie riigi piiridesse, sadamatesse ja saarte peale on sisse toodud alkoholilisi jooke selleks, et neid Eesti piirituse nime all edasi saata teistesse maadesse, peaaasjalikult Soome, kus keeluseadus maksew on. Selle tõttu on Wabariigi Walitsusel mõnesuguseid

sekeldusi ette tulnud Soome wõimudega ja sellepärast on tarwidus tekkinud rahaministrile iseäralist õigust anda piirituse sissewedu Eestisse keelata. (M. Martna (sd.): Keelata Soomest Eesti tuua.) Ma ei ütle, et seda Soomest sissetuleb, waid piiritust tuuakse teistest riikidest ja sarnase nähtuse wastu peaks meie igatahes wõitlema, seda enam, et see piiritus, mis wäljaspoolt sisse tuuakse, salaja Soome weetakse. Selle nähtuse ärahoidmiseks on Wabariigi Walitsuse poolt wastu wõetud järgmine seadus:

„Rahaministril on õigus piirituse ja alkoholiliste jookide sissewedu Eestisse ja nende wäljalaadimist Eesti territooriumil, nisama nende läbiwedu Eestist ja ümberlaadimist Eesti territoriaalwetes keelata ja selle kohta sunduslikka määrusi wälja anda, järeldusega, et rahaministri keelu ja määruste rikkumisel süüdlased wastutusele wõetakse kui salakaubawedajad salakauba sisseweo kohta käiwafe määruste järele.“

Komisjoni nimel panen ette seda seadust kinnitatuks tunnustada.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna selle ettepaneku kohta ei soowita. (Hääletatakse.) See ettepanek on ühel häälel wastu wõetud.

G. Seadus wäliswaluuta sisseweo kohta. Järgmine on rahaasjanduse komisjoni ettepanek ajutise walitsemise korra § 12-a

põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 25. mail 1921 a. wastu wõetud seadust wäliswaluuta sisseweo kohta — „Riigi Teataja“ nr. 43 — 1921 a. — kinnitatuks tunnustada.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Wain**: Wabariigi Walitsuse poolt anti 28. weebbruaril wälja määrus wäliswaluuta liikumise kohta, mille läbi kaotasid wäga paljud teised määrused oma jõu. Kuid maksma jäid siiski kaks ajutise walitsuse määrust. Üks neist on ajutise walitsuse määrus 1918 a. Wene raha sisseweo keelu kohta, mis Wene rahapani eraldatud seisukohta teiste maade waluuta kõrwal; teiseks jäi maksma ajutise walitsuse määrus wäärtasjade wäljaseo kohta 10. weebbruarist 1919 a. Praegu ei ole mitte tarwidust, kus sõda möödas on. Wene raha Eesti riigis wõrdlemisi iseäralises seisukorras hoida ja tema sissewedu enam takistada, kui teiste rahade sissewedu. Niisamuti arwab Wabariigi Walitsus, et ei ole mõtet wäliswaluuta

wäljawedu takistada, kui wõimalus on wäljamaa raha maksukäskude näol Eesti riigist wälja wedada. Ka teeb raha wäljaweo keeld reisijatele, kes Eestis peatawad, palju takistusi. Sellepärast on Wabariigi Walitsus 25. mail 1921 a. wastu wõtnud järgmise seaduse wäliswaluuta sisseweo kohta:

„§ 1. Rahaministrile antakse õigus wäliswaluuta sisseweo kohta sunduslikka määrusi wälja anda ja mõnda liiki wäliswaluuta sissewedetu ära keelata.

§ 2. Keelu wastu sisseweetud wäliswaluuta tunnistatakse salakaubaks ja süüdlased selles langewad wastutuse alla salakauba sisseweo kohta käiwate määruste järele.

§ 3. Käesolewa seaduse maksmapanekuga kaotab oma jõu ajutise walitsuse määrus Wene raha kohta 29. jaan. 1919 a. — „Riigi Teataja“ nr. 7 — 1919 a.“

Ettepanud seaduse on rahaasjanduse komisjon eelmise istungjärgu lõpupoolel läbi waadanud ja otsustanud Riigikogule ette panna kinnitamiseks, kuid Riigikogu läks enne laiali, kui ta seda ettepanekut kinnitada jõudis. Wabariigi Walitsus on selle seaduse muutmata kujul maksuma pannud ja nüüd on rahaasjanduse komisjon seda Riigikogule ettepanemiseks walmistatud tekstiga wõrrelnud ja õige leidnud olewat. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku seda seadust tunnustada kinnitatuks.

Juhataja **K. Wirma**: Sõnasooiwaid selle ettepaneku kohta ei ole. (Hääletatakse.) See seadus on ühel häälrel wastu wõetud.

H. Seadus liikumata waranduste maksu kohta. Järgmine on rahaasjanduse komisjoni ettepanek tunnustada kinnitatuks ajutise walitsuse korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 1. juulil 1921 a. wastu wõetud määrus 6. juuni 1910 a. seaduse liikumata waranduste maksu kohta linnades ja alewites — „Riigi Teataja“ nr. 58 — 1921 a. Et komisjoni aruandja puudub, siis annan sõna rahaasjanduse komisjoni esimehele.

Rahaasj. komisj. esimees **O. Strandman**: Ma pean teatama, et ma mitte komisjoni aruandja ei ole, waid aruandja puudumise pärast esimehena seaduse ette kandma pean. Loodan siiski iga

küsimise peale wastata wõiwat. Aruandja pidi käesolewas asjas olema herra Ipsberg.

Selle seaduse tekst on järgmine:

„1921 a. linnade ja alewite liikumata waranduste, mis 6. juuni 1910 a. seaduse § 1—3 järele riigimaksu alla käiwad, ümberhindamist mitte toimetada, waid 1922 aastal maksu wõtta endise hindamise järele, praegusel määral, misjuures 1. jaanuarist 1922 aastal poolikud margad arwata terweteks markadeks.“

Niipalju kui mul meeles on, oli selle seaduse wäljaandmise põhjuseks see, et 6. juuni 1910 a. seaduse järele peawad liikumata warandused iga wiie aasta pärast ümber hinnatud olema. Meie praeguste olude juures on väga raske seda ümberhindamist ette wõtta, sellepärast on Wabariigi Walitsus otsustanud seda hindamist edasi lükata kunni tulewa aastani. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku seda seadust kinnitada.

Juhataja **K. Wirma**: Sõnasooiwaid ei ole. (Hääletatakse.) See seadus on kinnitatud.

3. Riigi 1921 a. Riigikogu läheb järg-eelarwe II lugemisel. päewakorra-punkti juure üle.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Birkenberg** (loeb):

TOITLUSMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Juhatus.

§ 1. Palgad	65.700.—
§ 2. Sõidukulud	5.000.—
Kokku peatükk I	70.700.—

Peatükk II.

Kantselei.

Ühine kõigil osakondadel.	
§ 1. Palgad	527.500.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	18.900.—
§ 3. Kantselei	393.100.—
§ 4. Majanduskulud	327.500.—
§ 5. Sõidukulud	254.200.—
§ 6. Toetus ja arstiabi	167.000.—
§ 7. Liikuwa wara muretsemine ja parandamine	13.000.—
Kokku peatükk II	1.701.200.—

Peatükk III.

Kaubandusosakond.

A. Keskasutus.

§ 1.	Palgad	654.400.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	30.000.—
§ 3.	Aidakulud — palgad	465.800.—
§ 4.	Weoabinõud	147.200.—
—	Kokku peatükk III A.	1.297.400.—

B. Karja- ja kalaasjanduse toimikond.

§ 1.	Palgad	259.000.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	15.300.—
§ 3.	Kalatööstuse keskkohd, palgad	63.000.—
§ 4.	Külmetusmaja, palgad	50.400.—
—	Kohtade peal.	
§ 1.	Palgad	27.500.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	300.—

Kokku peatükk III B. 415.500.—

Peatükk IV.

Arweosakond ja raamatupidamine.

§ 1.	Palgad	882.000.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	7.500.—
§ 3.	Ettenägemata kulud	3.800.—

Kokku peatükk IV. 893.300.—

Peatükk V.

1919 a. eelarwe puudujääk 13.520.—

Kokku peatükk V 13.520.—

Peatükk VI.

Wabariigi Walitsuse poolt määratud ja eelarwekommisjoni poolt vastu wõetud.

§ 1.	Tshekileiwa hinnawahe Tallinna linnawalitsusele 1920 a. jaanuarikuus	10.000.000.—
§ 2.	Tshekileiwa hinnawahe Tallinna linnawalitsusele 1921 a. jaanuarikuus	3.500.000.—
§ 3.	Tshekileiwa hinnawahe Tallinna linnawalitsusele 1921 a. weebruarikuul esimesel poolel	1.436.400.—
§ 4.	Tshekileiwa hindade reguleerimiseks linnades	4.000.000.—

Kokku peatükk VI. 18.936.400.—

Kokku tootlusministeeriumi eelarwe 23.328.020.—

A. Ostra (sd.): Ma ei taha likvideeritawa tootlusministeeriumi möödaläinud tegewust arwustuse alla wõtta, sellepärast, et see asutus tulewikus enam ei tegutse ja sellepärast ka arwustusel praktilist tagajärge ei ole. Ma tahtsin tootlusministeeriumi eelarwe puhul peatada küsimuse juures, kas ei ole märgata suuremat pööret rahwa tootluspoliitikas. Meie teame, et tootlusministeerium rahwa tootlusseisukorra parandamise otstarbel ellu kutsuti ja ta on mõnda katsunud ära teha. On ühte ja teist kaupa odavamalt turule lastud ja seega eraalgatusele mõnesugused piirid pandud. Nüüd, kus ministeerium likvideeritakse, ei ole kuulda olnud, et need funktsioonid oleksid mõne teise asutusele üle antud. Selle wastu aga näeme meie, et walitsus koguni sammusid astub, et toiduaineid wälja wadada. Nii on wäljaweo keeld wõi ja liha pealt ära kaotatud ja tahtmata tõuseb küsimus, kas walitsus mitte ei hinda meie olukorda nii normaalseks, et seda ilma rahwa majanduslise elu wäpustusega wõidakse teha. Selle juures näeme aga, et meie olukorda igas ametkonnas isemoodi hinnatakse. Näituseks siseministeeriumis on ikka weel erakorralised ajad maksmas, tootlusala aga on walitsuse seisukohast normaalseks muutunud. Kuid kui siseministeerium meid on hirmutanud hädaohuga ida poolt ja sisemise waenlasega, kes idapoolse hädaohule kaasa töötab, siis on tootlusala idapiiri ometigi palju kardetawam, kui poliitilisel alal. Meil ei ole kellegil teadmata, et meil Wenemaale toiduaineid neist wähestest tagawaradest, mis meil olemas, salateel wäga palju wälja weetakse. Enne sõda saime meie Wenemaalt terawilja üksinda ligi 2 miljoni puuda meie kodumaa jaoks. (W. Linnamägi (kristl.) kohalt: Kust need andmed wõetud?) Need andmed on üleüldised statistilised andmed. Nüüd weetakse aga idapiirilt terawilja wälja. See on walitsusel teada, et meie oma wiljaga läbi ei saa ja meil kalli wäliswaluuta eest wilja Inglismaalt ja Ameerikast sisse weetakse. Meil tuleb seda ka edaspidi teha. Meie rühma liigetele tähendati paremalt poolt, et meie marga ostujõud siseturul suurem on, kui Londonis ja wäljamaal. Meie ostame aga leiawilja wäliswaluuta eest ja see wili määrab meie leiawahinna siseturul. Nii wõib ütelda, et pea toiduaine suhtes oleme igatahes suurel määral ära rippunud wälisurust ja selle aine kohta ei maksa tõendus, et ta siseturul odavam on. Kui meie loeme kodanlisi lehti

„Waba Maast“ alates ja „Kajaga“ lõpetades, siis leiame neist kirjatükke, kus öeldakse, et meie piima majapidamine võib häwineda, kui praegune piimasaaduste üliproduksioon meil edasi kestab. Meil olewat piima ja wõid liiga palju ja sellepärast paratamata peab seda wälja wedama. Kui aga wõtame ennesõjaaegse arwustiku, siis leiame, et enne sõda weeti piimasaadusi wälja 13—14% üleüldisest tagawarast. Kodumaa tarwitamiseks jäi 86—87%. Wõtame aga „Waba Maa“, wististe ühe sealse asjatundja kokkuwõtted, siis näeme, et praegusaadud piimahulk on ainult $\frac{3}{5}$ ehk wähe üle poole ennesõjaaegsest piimasaadusest, s. o. 60% endisest.

(W a h e l h ü ü d e d.) Ma tahtsin weel tähendada, et artikli kokkuwõtja on oma kirjatüki niisuguse sihiga kirjutanud, et meie peaks wõi ja piima wäljawedu wabaks andma. Meie walmistame aga sama herra seletuse järele ainult 50 kunni 60% ennesõjaaegsest piimasaaduste hulgast, kuna enne sõda 80% wõi koguni üle selle omal maal ära tarwitati? (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t: K u s t n e e d a n d m e d w ö e t u d o n.) Need on üleüldised statistilised andmed ja ei ole kellegi eest lukus. Ma pean ütlema, et praegune piimasaaduste hulk meie maa tarwidusi mitte ei rahulda, waid et tema 20 ja rohkemgi protsendi wõrra wähem ennesõjaaegsest tarwidusest on. Kui sellest wähesest arwust siiski kawatsetakse weel wälja wedada piima- ja wõisaadusi, siis tuleb selleks mujalt põhjusi otsida. Ülewalmistatud artikli kirjutaja tähendab, et meil olewat piimasaadusi terawiljaga wõrreldes kahjulik produtseerida. See on ju täiesti õige, kuid kui wili kallis on, siis on see näljaaja tundemärk ja näitab, et isegi seda toitmiseks esimesejärgu tähtsusega ainet liig wähe on, et laiade rahwahulkade tarwidust selles aines rahuldada, miks selle wähe hinnad wastawalt teistele produktidele kõrged on. See tähendab, et meil suur puudus wiljast on ja seda wiljanälga tahtakse meil ära kasutada selleks, et meie raskeks, pea wõimatuks teeme tema kõrwal lisana raswaaineid piimasaaduste ja liha näol tarwitada. Ses sihis ettewõetud walitsuse sammud ei ole mitte rahwahulkade käekäigu tõstmiseks sihitud, waid walitsus on asunud üksiku põllupidaja seisukohale. Wiimase seisukohalt oleks küll kasulik niisugust rahwa toitluseisukorda ära kasutada, kuid niisugusele seisukohale ei tohi riik ja walitsus asuda, waid wiimane peab kõige pealt rahwa toitlusküsimuse

wõimalusi silmas pidama, et mitte üksiku kihi rikastamise all terwe rahwa toitlus ei kannataks.

Sellest seisukohast wälja minnes arwan mina, et need kawatsused, mis meie walitsus ette on wõtnud toitluspoliitika alal ja see sihtjoon, mille järele tema käib, võib meie rahwa terwise peale raskesti mõjuda ja wiib töötawad kihid kõdunemisele ja wäljasuremisele. Herra Zimmermann ütles, et minu poolt ettetoodud statistilised andmed temale tundmatad on. Ma wõin seda herrat pärastpoole nende andmete allikaga tutwustada, nüüd aga tahaks ma teist allikat meele tuletada, mis temale mitte tundmata ei wõi olla, see on Tallinna turuhinnad. Kui meie wõrdleme meie turuhindasid ja nende tõusu ja langemist talwel ja nüüd, siis näeme, et talwel maksis meil piimatoop 24 marka, nüüd 14—18. See wahe ei näita sugugi, et meil piimasaadusi ülirohkesti oleks. Kalaturul oli tõesti kord märgata, et silkude hind 1 margani langes, nüüd on nad aga jällegi 10—12 marka nael. Talwel oli wõi naela hind 70 marga ümber, nüüd kõigub ta 60—80 marga wahel, kuna suwine aeg meil kõige suurem wõi ja piimasaaduste produtseerimise hooaeg on. Lihaga on samane lugu, ja kõigi nende ainet hinnad näitawad, et meil üliproduksiooni ei ole.

Toonitan weel kord, et meie walitsus praegusel silmapilgul mitte õiglast toitluspoliitikat ei aja ja igatahes ühe kihi huwi etteotsa upitab, mis terwe rahwa toitluspoliitikale ihusse ja weresse löikab, miks meie praegust Wabariigi Walitsuse toitluspoliitikat kuidagi õigeks kiita ei wõi.

J. Piiskar (is.): Toitlusküsimuse lahendamise ja korraldamise walitsuse poolt on demokraatliste kordade tundemärk. Meie näeme ajaloost ehk ka lähemast minewikust, et neil riikidel, kellele rahwas oli riigi tarwis, ei tulnud muul ajal meele, kui kõige äärmise nälja ajal, et tarwis on kuidagi toitlusküsimust lahendada ja selle eest hoolt kanda, et inimesed kuidagi wiisi toidetud saaksid. Toitlusküsimus, kui üks osa hoolekande küsimusest, on päewakorda kerkinud ühelt poolt äärmiste raskete aegade tõttu ja teiselt poolt selle demokraatia saawutusena, mille peale just meil armastakse näidata, et Eestis olla demokraatline kord ja just selles mõttes on wäga iseloomulik, et see Eesti ülidemokraatia on hakanud ministeeriumide kokkutõmbamist ja nende tegewuste likwideerimist just neil aladel, mis peaksid olema ja mis

ka tegelikult on rewolutsiooni ja demokraatia saawutus, on hakatud seega likwideerima „demokraatiat“. Toitlusministeeriumi likwideerimine on otsustatud, töö- ja hooldekandeministeeriumi likwideerimine on nähtawasti hurjutuste tõttu wõi mõnel muul põhjusel mõneks ajaks edasi lükatud. Ministeerium ise aga kiratseb ja sureb arwatawasti niisama, kui toitlusministeerium, oma loomulikku surma, sest praegustes tingimistes tema elada ei saa.

Sellest iseloomulikust joonest wälja minnes tuleb hinnata surmale määratud toitlusministeeriumi tegewust ja tema likwideerimist ja siis ka toitluspoliitikat üleüldse. Ehk küll nimetatud ministeerium surmale on määratud, ja wiisiks on surnutest kas mitte midagi ehk ainult head rääkida, ei tahaks ma praegu painduda selle hea kombe alla, waid arwan, et olgu lubatud ka surma puhul meele tuletada, missugune lahkunu tõepoolest oli. Eelarwekommissjonis teatati, et ministeeriumi surmatund jõuab kätte 1. oktoobril. Praegu olewat, nagu herra Kana arwab, agonia. Siis algab matusprotsess — likwideerimise komisjoni töö. Millal see lõpule jõuab, ei tea. Wõib olla kestab selle komisjoni iga isegi rohkem, kui ministeeriumi enese oma. Igatahes on likwideerimise komisjon iseenelele krediitid aastalõpuni ette näinud. Kas ta tegewus aasta lõpuga lõpeb, wõi tullakse tulewase aasta eelarwe puhul uute krediitide nõudmisega? See küsimus on seda tõsisem põhjustel, et toitlusministeerium vähemalt tänawuse aasta kestusel üleüldse kedagi toinud ei ole. Ta ei ole suutnud selle suure hulga aja kestel terve ministeeriumi koosseisuga ennast koomale tõmmata, likwideerida. Miks peaks arwama, et see komisjongi kiiremalt töötaks, kui kõik teised sarnased komisjonid. Mul tuleb meele sekwestreeritud trükikodade walitsus, mis alles töötab, wõi ei ole seal likwideerimise komisjonini jõutud. Igatahes ei ole teada, et see asutus likwideeritud oleks. Arwatawasti elab ta praegugi weel edasi. Tõuseb küsimus, milles seisab sarnase aeglase tegewuse põhjus? Eelarwekommissjonis toodi ette, et toitlusministeeriumil olewat suured tagawarad, mida katsutawat oksjoni teel ära müüa. Aga selle peale vaatamata ei lõpe need tagawarad. Just need toiduainete tagawarad on selle ministeeriumi iseloomulikud ja huwitawam joon, sest need tagawarad muretseti siis, kui kitsikus kõige kõrgemal kraadil oli, dieti näljaajal. Siis osteti kokku sellest piskust, mis riigis tarwitada oli, õige mitmesuguseid aineid.

Eelkõneleja näitas juba, et piimasaadusi meil ennesõjaaegsega wõrreldes palju vähem on. Aga samal ajal on kokku ostetud suurem hulk juustu, niisama teisi raswaaineid — worsti, sinki, siis weel kalu, — tinte —, suhkrut, jahu jne. On suured ladud soetatud, sest eelarwekommissjonis tähendati, et 1. jaanuaril 1921 a., kui toitmine juba lõpetatud oli ja likwideerimine pidi algama, oli ladudes kraami umbes 65.000.000 marga wäärtuses, millest nüüd oksjoni teel katsutakse lahti saada. Herra minister ütles otsekoheselt, et müüks kõik maha, kui aga ostjaid leiduks. Tähendab, praegune minister ei saa neid ladusid maha müüa, sest ta on need ladud oma eelkäijatelt pärinud, ta on nagu pärija, kes oma pärandusega midagi peale ei oska hakata, sellepärast, et see pärandus tarwitamiseks ei kõlba. Mõned osad on täiesti kõlbmatud, teised on oma wäärtusest märksa kaotanud. Nüüd tahetakse seda poolrikkiläinud kraami odawa hinnaga müüa, et temast lahti saada. Pidi wist küll mingisugune otstarbe olema, kui neid aineid osteti. Ei saa öelda, et kogemata oleks ostetud üle 65.000.000 marga eest aineid. Otstarbe oli eestkäit see, et selle pealt inimesed wahelkasu teenisid. Wististe on nende ladude kaudu wahelkauplejad miljonid teeninud. See on üks külg. Teine külg on see, et olewat olnud kawatsusi neid aineid wälja wedada. Kui palju on õigustatud ja põhjendatud Eestist, kus tarbeainete kriis on, piimasaadusi, liha, worsti jne. wälja wedada, see on küsimus, mis kahte wiisi ennast wastata ei lase. Meil on toiduainete puudus, on alatofluis laialdastes kihtides, sellepärast peab iseenesest ära langema küsimus, kas on õigus wälja wedada. Kui wälja weetakse ja wedada saadaks, siis samadel motiividel, nagu seda tehti tsaariaegsel Wenemaal, kus terwed kubermangud kannatasid nälja all, kuna teistest kohtadest, kus ülejääk oli, toiduaineid wälja weeti, sest sisemaa nälgivad osad olid ostujõuetud, neil ei jätkunud raha leiwa ostmiseks. Kui Eestis wõiwad tekkida mingisugused toiduainete ülejäägid siis samadel põhjustel — toiduainete hinnad ei wasta tööliste sissetulekutele, töölised on sunnitud oma tarwidusi wiimse wõimaluseni piirama, kunni alatofluiseni, mis kehewemate juures praegu õige terawalt tuntaw. Ainult sel teel wõisid tekkida ülejäägid. Siin ei ole tegemist mitte ülejääkidega harilikus mõttes, waid selle „ülejäägiga“, mis rahwa toitmise arwel kokku on hoitud.

Minister tähendas eelarwekommissjonis juustu kohta, et see niisugune juustusort olla, mis kergesti rikki läheb ja kaua ei seisa. Aga ometi on seda juustu kokku kuhjatud tuhandete puudade wiisi. Miks? Ladudes seiswa kauba jaoks oli tarwis turgusid otsida, kuid kaubandusministeerium, kelle otskohene ülesanne oli seda teha, ei ole tõsiselt waewaks wõtnud neid turgusid mitte otsida. Kaupasad muretseti hea õnne peale, et kusagile wäljamaale neid ikka saata wõib. Kui turgusid aga otsima hakati, siis ei leitud neid mitte ja ained jäid ladudesse seisma. See on ühelt poolt toitus- ja teiselt poolt kaubanduspoliitika. Kommisjonis jutustati üksikasjaliselt, kuidas oli katsutud neid aineid, mis ladudes seismas olid, wälja wedada, kuid ometigi ei saadud seda teha. See on kaubanduspoliitika mõttes saamatus ja abitus. Kui teda millegiga seletada saab, siis ainult sellega, et need, kes seda küsimust lahendama pidid, sellest enam sugugi huwitatud ei olnud. Need isikud olid rahuldatud, sest et ained olid kokku ostetud ja sellega ka teatud wahelkasu kätte saadud. Nad said oma jao kätte, tegid oma töö ja läksid. Ei mäletagi enam kui palju inimesi on olnud ministeeriumi ja osakondade juhatuses tegewuses. Kõik nemad on olnud nagu mesilane, kes õiele on lendanud, sealt nokatäie wõtnud ja siis minema lendanud, et maad teistele anda, kes sedasama protseduuri kordasid. Praegune minister murrab pead, kuidas ainetest, mis halwaks on läinud, lahti saada. Wõib olla, on tema isiklikult selle juures kõige vähem süüdi, et ta rikkiläinud tagawarasid, kui ka ministeeriumi matma peab. Kuid ained ei ole siiski mitte ainult läinud aastal muretsetud, waid seda on ka tehtud tänawu. Näituseks on tänawu aastal toitusministeeriumile rekwireeritud liha ja wiimane on jällegi osa sellest lihast, mida erakaupmehed ja spekulandid sel ajal kokku ostsid, kui ajalehtedest teade läbi käis, et wõid ja liha wäljamaale lubatakse wedada. Osteti wõrdlemisi kõrge hinnaga liha kokku ja kui pärast selgus, et wäljaweost midagi wälja ei tule, siis katsusid ülesostjad sellest siseturul kuidagi lahti saada. Neil aga olid ained wõrdlemisi kalli hinnaga sisse ostetud ja siseturul ei olnud selle hinnaga ostjaid. Kui ained ülesostjatel halwaks kippusid minema, siis tuli jällegi toitusministeerium neile appi, sest ta oli juba harjunud sarnaste operatsioonidega ja koondas suure osa liha ministeeriumi ladudesse, wõrdlemisi õige tü-

seada hinna eest. Ja nii oli kaupmeestel oma asi kasulikult likwideeritud. Nüüd aga murrab minister oma korda pead, kuidas neid tagawarasid likwideerida. Siin peab otsekohe ütleva, et toitusministeerium oma sennise toituspoliitikaga on aidanud mitte elukallidust ja toitlusküsimust lahendada, waid on aidanud wahelkauplejaid ja spekulante, sellega toiduainete hindu kõrgele tõstes. Olen kindel, et kui kõik need rikkiläinud ained, nagu juust, worst ja sink omal ajal siseturule oleks läinud, siis toiduainete hinnad tingimata oleks odawamad olnud ja meie toitlusküsimuses oleks, nagu rahwas ütleb, „kukesamm“ edasi saadud, mida aga nüüd mitte ei ole. Praegu on toitusministeerium oma otskohesele ülesandele otse risti wastu töötanud. See on tema teene. Kes neist teenetest kasu on saanud, need ehk muretsewad toitusministeeriumi kalmule pärja, wõi äusamba.

Nagu ma kord juba tähendasin, on toitusministeerium oma tegewusega tarbainete hindu aidanud tõsta ja kõrgel hoida. Siis kui toitusministeeriumi likwideerimisest kõneldi, räägiti komisjonis, et praegu kõik sealolewad tagawarad tulewad alla oma hinna ära müüa, kuna osa eest üleüldse midagi ei saa ja et selle tõttu see ministeerium tänawu suure kahjuga töötab. Kuid herra toitusminister awaldas arwamist, et kõige selle peale waatamata toitusministeerium oma olemasolu likwideerides ots-otsaga kokku wiib ehk isegi kasuga asja lõpetab. Ministeeriumi esitaja, wist raamatupidaja, arwas, et loodetakse kasu saada, kuigi arwepidamine alles segi on ja kindlat otsa kätte ei saa. Tema ütles ka, et 1919 a. annab 48.000.000 ja 1920 a. 68.000.000 marka puhaskasu. See tähendab, et umbes 116.000.000 marka loodetakse nende kahe aasta eest puhaskasu saada ja sellel arwel likwideeritakse raiskuläinud ained. Ma ei tea, kui kindlad need summad on, aga nemad wõiwad ju ka olla, ja kui nende olemasolu sealt poolt tõendatakse, ei hakka mina seda ümber lükkama. Ma konstateerin ainult seda, et toitusministeerium on suurt wahelkasu wõtnud, et tema hulgad miljonid on wõinud oma tegewusest järele jätta. See näitab jälle omakorda seda, et on talitatud mitte sellel alusel, nagu toitlusküsimust korraldada oleks tulnud, nimelt, et toiduaineid odawalt rahwale kätte oleks antud ilma puhaskasuta, waid heal juhtumisel ainult enesega wälja tülles. Kui aga niisugustes rasketes tingimustes ollakse, nagu läinud aastatel, siis

ei oleks ma sugugi imestanud, kui toitusministeriumile oleks tulnud iga aasta suuremad summad juure maksta, et aga toitlusküsimust tõesti lahendada ja tarbeainete hindasid madalamal hoida. See oleks toitusministeriumi otsekohene ülesanne olnud. Nüüd aga, kus suurt wahelkasi on wõetud selleks, et pärast lohakuse wõi teatava mittekohase poliitika läbi tekkinud suuri kahjusid katta, on see omalt poolt olnud toitluskriisi suurendamine, aga mitte toitlusküsimuse lahendamine ja see ei oleks pidanud mitte kuidagi wiisi toitusministeriumi ülesannete hulka kuuluma.

Siin kohal tahaksin tuua weel ühe wäikese üksikasja illustratsiooniks. Kommisjonis jutustati muuseas ja rõhutati, kuidas toitusministeriumi ladudes hulk Peipsi tinte on, mida selleks kokku osteti, et neid Wenemaale saata. Nähtawasti ei wõetud wägewaks enne läbi rääkida, kas neid Wenemaale wiia saab ja missugustel tingimistel. Nüüd seisawad tindid praegu aidas sellepärast, et Wenemaaga kokkuleppele ei jõutud, mispärast, — seda ei selgitatud. Mulle näib, et kokkuleppele ei jõutud, nagu ma eile kaubanduspoliitikat arwustades juba tähendasin, sel lihtsal põhjusel, et ei tahetud Wenemaaga lepingut sobitada. Selle juures tähendas herra toitusminister, et turupuudusel on isegi Peipsi kalamehed täbarasse seisukorda sattunud. Kuid nad olla siiski teatava wäljapääsetee leidnud: tindid pööranud teise otsa ja hakanud oma käe peal üle Peipsi ujuma ja sellega on loodetawasti teraw seisukord Peipsi kalameeste juures lahendatud. Herra minister ütles isegi peaaegu sõnasõnalt, et olla lootust, et ka need tindid, mis ladudes seisawad ehk oma käe peal üle Peipsi ujuwad. Mina tõmbaksin nüüd paralleeli ja küsiks herra rahaministrilt: kas tema ka oma piiritust ei taha ka oma käe peal njutama hakata? Seal ju selgus ka et $\frac{3}{4}$ on siseriikliseks tarwituseks ja wäikene osa on saadud wälja wedada turgude puudusel.

Kõike seda kokku wõttes, pean rõhutama, et niihästi sennine toitluspoliitika, kui ka tulewased wäljawaated toitluspoliitika alal on sarnased, et on katsutud walmistajate ja wahelkauplejate huwides — olgu need põllumehed wõi ärimehed — ja nende seisukohalt wälja minnes toitlusküsimust korraldada. Kui paras silmapilk käes, hakatakse toiduaineid „rekwireerima“, nende huwides antakse wälja sissewõetud ja wäljawõetud lubasid. Kas toitusminis-

teerium eksisteerib wõi mitte, see sisuliselt ei muuda ses poliitikas midagi ja selle poliitika üldjoon on, et õieti ei tahetagi mis- kiusugust poliitikat toitlusküsimuse lahendamiseks ajada, waid ainult tegutsetakse walmistajate huwides ja nende näpunäidete järele. Nõnda on senni olnud ja saab ka tulewikus olema, sest loomulikult talitakse selle kihi huwides, kelle esitaja ollakse.

Toitusminister B. Rostfeldt: Ma ei oleks toitusministeriumi asjus sõna wõtnud, kui herra Piiskar teda mitte poleks arwustanud. Ma arwan, et täiesti erapooletult wõib toitusministeriumi tegewuse poolt ja wastu rääkida ainult siis, kui tutvuneda ja meele tuletada olukorda, milles tema asutati ja milles ta töötab. Kuigi sellest palju rääkida wõib, siis tahan ma mõne sõnaga puudutada seda toitusministeriumi tegewust, mis käib ladude ja nende kaupade kohta, mis wäljaweoks seal kokku ostetud.

Toitusministeriumis olid läinud aastal operatsioonid ette wõetud kala- ja karjasaaduste wäljaweoks. Kalasaadused olid tuntud Tallinna kilud ja Peipsi tindid ja karjasaadused — worst ja suitsetatud sea- liha. Ma arwan, et kõikidel see asi enam- vähem tuntud on, kuid siiski tahaksin selle kohta paar sõna öelda. Herra Piiskar rääkis sellest, et läinud aastal hulk tindika- kala kokku ostetud, sellele aga turgu pole leitud ja nüüd kalad ministeriumi ladudes mädanewad. Juba eelarwe alamkommisjonis selgitasin, seda asja ja toonitasin, et asi sugugi nii pole. Tindikalad olid kokku ostetud ja hakati neid Peeterburi saatma, saadetigi juba 5—6 wagunit, ma sõin neid seal ise, ja wõin sellepärast tõendada, et neid juba Wenemaale saadeti. Kuid nõukogude-Wenemaa keelas sügisel tindikalade sissewõetud. (J. Piiskar (is.) kohalt: Miks? Wot selles see poliitika seisabki!) Miks, seda ma ei tea, igatahes küll sellepärast, wõib oletada, et Eesti wabariigile mitte wõimalust anda oma nälgiwaid optante warustada. Igatahes oleks operatsioon tulukas olnud, kui teda edasi jätkata oleks saadud. Praegu on toitusministeriumi ladudes umbes 11.000 puuda tindikala. Kuidas see taga- wara seal likwideeritud saab, ei tea praegu. Nad on praegu toiduks täiesti kõlbulikud, uuesti üles soolatud ja nüüd peab neist katsuma kuidagi lahti saada, igatahes wäljawõetud teel, sest eestlased tindikala ei söö. (J. Piiskar (is.): Aga Wenemaa al sõid!) Sellepärast, et seal teist

toitu ei olnud, söödi neid, söin neid ise ja praegu enam ei söö, ja usun, et ka Teie, herra Piiskar, neid ei söö. Sellega ei olnud tindikalade kokkuostmine ja väljavedu mitte selleks organiseeritud, et mõnda suurt kaubanduslist operatsiooni teha, vaid et neist lahti saada ja Wenemaal nälgivaid Eesti optante toita.

Mis puutub nüüd kiludesse, siis on ju kõigil teada, et meie kunagi oma kiluhulka ise ära tarvitada pole suutnud, vaid on neid suurel määral ära tarvitanud Wenemaa. Tallinna kilud olid ju laialt kuulsad. Et sõjaajal kilude väljavedu võimalik polnud, siis asus toitlusministeerium neid ümber töötama, sisse soolama õige laialisel alusel. Kas see operatsioon toitlusministeeriumi poolt õige oli, ei saa ju praegu arwustada, igatahes oli ettevõtte/kaunis suur, oli sisse soolatud 85.000 toosi toosikilu ja umbes 2½ tuhat puuda puudakilu. Sarnast kilusoolamist võtsid ette ka teised ettevõtted, nagu Eesti tarvitajate ühisuste keskuhisus, mitmed väiksemad ettevõtted. Kui kaubale väljamaal turgu ei leitud, ja Wenemaa kaupa ei tahtnud, siis oli ju isenesest mõistetaw neid raske Eesti turule ära mahutada. Siiski on nendest läinud kuude jooksul umbes pool ära müüdud ja ülejäänud tagawara ei ole kaugeltki nii halb, nagu seda „Waba Maa“ reklameerib. (P a h e m a l t p o o l t : N o o n k ü l l .) Kui nendest ka umbes 10% toiduks kõlbmatad, siis on nende hind jällegi sedawõrd odaw, et neid sellegipärast osta võib.

Samasugune lugu oli juustuga. Ka juustu walmistati Wenemaa jaoks, taheti seda optantidele saata. Läinud kewadel ootasid Peeterburis optandid seda suure igatsusega. Kui aga Wenemaa sissewedu lubamast keeldus, jäid juustutagawarad toitlusministeeriumi ladudesse seisma. Sellest on seal tõesti üks osa halvaks läinud. Praegu toitlusministeeriumi ladudes on juustu umbes 300 puuda. Wäide, et siseturul toiduainete hinnad langenud oleks, kui meie kilu 2½ tuhat puuda, juustu ja 11.000 puuda tindikala siseturule oleksime lasknud, ei ole minu arwates küllalt põhjendatud. (P a h e m a l t p o o l t : O h o o !) Praegu on ladus umbes 300 puuda head Wene-Schweitsi juustu, teised sordid, millest rääkisin alamkommisjonis, on likvideeritud.

Niisama on lugu worstide ja lihaga. Seda oli umbes 2000 puuda, ja nüüd saab ka see enam-wähem likwideeritud. Nii suuri õnnetusi seal toitlusministeeriumi ladudes mitte pole olnud, kui seda ajakir-

jandus on tõendanud. Ajakirjanduses on toitlusministeeriumist pea palju rohkem räägitud, kui sellest kurikuulsast kütteainete keskkomiteest. Ja seda kõik sellepärast, et seal oli 85.000 toosi kilu, 2500 puuda juustu, 2000 puuda liha ja 11.000 puuda tindikala. See oleks wast kõik, mis ma võiks ütelda endise tegewuse ja korralduse kohta. Lisaks siis weel juure, et väga kahju, et herra Piiskar neid küsimusi, mis ta siin nii suure huwitusega ette on toonud, ei ole Asutawa Kogu ajal ära õiendanud. Ma arwan, et Asutawas Kogus oli igal rahwasaadikul võimalus arupärimisega esineda. Aga see see wiga ongi, et igaüks alles pärast targaks on läinud. Ma pean konstateerima, et just endised toitlusministeeriumi juhatajad ja nende abid on hästi ettevaatlikult talitanud. Kas need on siis kellegi tagawarad, mis toitlusministeeriumi ladudes seisid. See oli ikkagi suur asutus, kelle käes oli terve rahwa toitmine ja peab ütleva, et kõigest sellest hoolimata olid tagawarad hästi tagasihoidlikult muretsetud ja ainult juhuliselt on nad järele jäänud, sellepärast, et arwati, et neid saab Wenemaa Eesti optantidele saata. Kui wõtta teisi tagawarasid, siis ma leidsin, näituseks 1. weebuaril 150.000 puuda rukkid. Ega see ei ole kellegi suur tagawara, sest sellest pidi warustatud saama sõjawägi, riigitöölised ja kõik linnad. Niisamuti oli ka teiste toiduainetega. Mina ei wõi sellepärast konstateerida, et toitlusministeeriumi juhatajad oleks nii suure käega sisse ostnud. Mina arwan, et olgu kes oli seekord minister, et nad kõik pidid nii talitama, kuidas olud dikteerisid. Ja nüüd aasta pärast peame meie tänama neid olusid, et oleme nendest üle saanud. Nagu ma toonitasin alamkommisjonis, saame meie warsti lõpubilansi kokku ja on lootus, et seal ehk wahest tuludest rääkida võib. Eestj riik ei ole aineliselt selle asutuse läbi mitte kannatanud, kes omal ajal nii suurte ülesannetega toime on saanud ja peab õnnelik olema, et temast nüüd nii kergesti lahti saab.

Herra Piiskar'ile tahtsin ma weel ühe asja peale wastata. Teie ütlesite, et sel aastal olla weel liha rekwireeritud. Mina olin iga alamkommisjoni koosolekul, ei tea aga mitte, et keegi toitlusministeeriumi esitajatest oleks seda öelnud. (J. P i i s k a r (is.): A l a m k o m m i s j o n i l i i k m e d ütlesid.) Ja ma mäletan, et pronä Ostraku küsis kord midagi selle kohta. Mingisuguseid liha rekwireerimisi sel aasta olnud ei ole. Maakonnawalitsused ostsid wabalt

turult sõjawäele liha ja andsid seda toitlusministeeriumile üle ja nii on see tänapäewani jäänud. Sellega võiksin siis lõpetada arwustamist toitlusministeeriumi minewiku kohta.

Nüüd peaksin ma aga weel proua Ostra arwamise juures Eesti toitluspoliitika tulewiku kohta peatama. Siin oli alla kriiputatud, et kui toitlusministeerium saab likwideeritud, et siis ei jää mingisugust asutust, kes tootlust reguleeriks. Mina arwan, et kui olud saawad normaalsed olema, ja nad on juba enam-wähem normaalsed tootlussuhtes, et siis oleks see müidugi kaubandus-tööstusministeeriumi ülesanne. Kaubandusministeeriumis on olemas mitmesugused nõukogud ja kokkulepped põllutööstusministeeriumiga saaksid need ülesanded, niipalju kui nad tarwilikud, teostatud. Mis puutub terawilja wäljaweo kohta, siis peaks ütleva, et wilja wäljawedu on ilma loata keelatud. (A. Ostra (sd.) kohalt: Aga üle piiri läheb.) Kui üle piiri salaja ehk paar puuda läheb, siis ei tee see weel suurt wiga. Kui walitsus omal ajal otsustas terawilja wabamüügi maksmata panna, siis oli määruks üks punkt juures, et piiriwalwet tuleb suurendada selles suhtes. Aga mõne kuu pärast tulime otsusele, et see ei ole mitte otstarbekohane. Kui meil waba sissewedu on, siis mida rohkem Inglismaa kaupa meilt läbi wiib Wenemaale, seda rohkem meie teenime. Ega see meie süü ei ole, et praegu olud ümberpöörduvalt on: ennemuiste wiis Wenemaalt oma wilja Balti sadamate kaudu wäljamaale, nüüd tahab tema seda teed tarwitada, et wilja sisse wedada. (M. Martna (sd.): Mitte meie süü, meie õnnetus.) Ei ole õnnetus ka mitte. Wenemaalt nüüd ise ei produtseeri ja toob omale wäljamaalt kaupasid sisse. Arusaadaw, et Eesti seda läbiwedu toimetab. Kas see oleks siis kellegi poliitika, kui täna ehk homme walitsus ütles, et meie Eestimaa wilja läbi ei lase. (M. Martna (sd.) kohalt: Seda ei ole keegi keelanud.) Mina mingisugust äpardust ei leia, kui paar puuda wilja salaja üle piiri Wenemaale läheb. Üks asi oleks aga kardetaw, kui näituseks, homme päew läheks Wene piir lahti ja sealt korruga pool miljoni puuda wilja Wenemaale weetaks. Siis müidugi oleks Tallinnas paari päewaga suur wilja puudus. Aga nii kaua, kui meie saame wäljamaalt wilja osta ja edasi müüa, pole tarwidust piiri sulguda.

Piimasaaduste wäljaweoga on seisukord järgmine. Piimatoopt maksab maal 7

marka. Waadake, kui teie praegust hinda wõrdlete weneaegsete hindadega, siis peate imestama, sest piimahinnad on meil wõrdlemisi odawamad, kui weneaegsed. Mina arwan, et see piimahind on liiga odaw. (Wahelhüüe: Kust on seitsme margaga piimatoopt saada.) Mina tean ainult Eestis kaks kohta, kus kallim on, nimelt Tallinna linnas ja Lihulas, kus piimapulbrit walmistatakse. Mis puutub nüüd wõisse, siis on wõihinnad kohutawalt langenud, ja kui see nii edasi kestab, siis arwan mina, et meie talupojad hakkawad wõiga wankrid määrima, nagu Kerenski ajal Siberis, kui seal wõi wäljawedu sõjaajal keelatud oli. Eestis on meil lugu warsti niisamasugune, kui meie wäljawedu ses mõttes mitte ei korralda. See on aga õnnetus ja sellepärast on ka wõi wäljaweo küsimus raske lahendada. Walitsus on otsuseks teinud lubada ainult I klassi wõid wälja wedada, et wäljamaal paremat turgu leida. Kuid, et meie meie reid ja piimatööstused õieti mitte korras ei ole, sellepärast on meie põllumehed wahest hädas selle tõttu, et meilt wõi wäljawedu suuremal arwul wõimatu ja wõimal maalt ära tarwitatud peab saama. Eesti on wälja wedanud ennem ja peab ka nüüd wälja wedama. Mina arwan, siin wõib walitsusele etteheiteid teha, et wäljaweo organiseerimine wõi korraldamine ei ole nii ruttu läinud, kui tarwis on. Kuid selles ei ole ka mitte walitsus süüdi, sellepärast et halba kraami wälja wedada ei taheta, paremaid sortisid aga wähe on, sest nagu ma juba toonitasin, ei ole meie meie reid weel nii korraldatud, et meie I sorti wõid wõiks rohkem walmistada. See oleks kõik, mis mina ütelda tahtsin piimasaaduste wäljaweo kohta.

Niisamuti on lugu ka — mida küll mitte proua Ostra ei toonitanud, sest ta rääkis wõist, juustust ja piimast — lihaga. Meil on põrsaid palju, kuid praegu on hinnad niiwõrd langenud, et ükski põllupidaja enam seakaswatust ei taha pidada, ja sellest wõib meil ka liha üliproduktioon tulla. Õnnetus on jälle selles, et meil ei ole wõimalust liha wäljawedu korraldada. See oli kõik, mida ma ütelda tahtsin.

A. Jürman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui nüüd siin Riigikogu liige proua Ostra ette tõi teatud arwustiku ja püüdis selle peale rajades näidata, et meil aetakse toitluspoliitika alal ühe kihi kasuks poliitikat, siis on see niisugune wäide, mis tahab järelekaalumist ja mis

täiesti ekslik on. Esiteks, kui siin arwustiku teateid ette kantakse, siis peaks need tõsised teated olema. Meil ei ole senni kahjuks mitte ühte kindlat arwustikku, mida wõiks arwustikuks nimetada. See sama arwustik, mida proua Ostra ette kandis, oli nendesamadele allikatele põhjendatud, mille peale põhjenes ka möödaläinud aastal arwustik kartulite kohta, ja mille kohta isegi herra Piiskar tähendas, et see ekslik oli. Selles arwustikus tähendatud andmete järele pidi möödaläinud aastal kartulitest suur puudujääk tulema. Need arwustiku teated arwati õiged olevat ja selle peale ehitati kartulite kasutamise kawa. Pärast selgus kartulite ülejääk ja meil mädanes ära 500.000 puuda (Wahelhüüe: Neil, kes andsid vähem üles!) ja see ei sündinud mitte põllumeeste süü läbi. Statistikat ei koguta mitte niiviisi, et põllumeeste käest küsitakse ja nemad peawad seda kõik karwapealt teada andma. Statistika kogumise jaoks on oma iseäralised määrused, kuidas kindlaid teateid saadakse. Et aga seda statistika kogumise süsteemi küllalt ei tunta, selle tagajärjel ei ole need andmed, mis siin awaldakse, mingisugused statistika andmed, mis tõepõhja peal seisaks ja nendega ei tule meil mitte opereerida. Waatame järele seda, kuidas on wälja kujunenud see wahekord, nagu proua Ostra siin tähendas terawilja asjus wõrreldes meie terawiljade hinda enam-wähem üleüldse Euroopa terawilja turu hindadega... Meie praegune seisukord on niisugune, et terawilja peab wäljast sisse tooma, siis peab ka kodumaa põllupidajatele sedasama hinda maksetama, mis wäljamaal terawilja eest maksetakse, kuid senni on saadud kodumaa põllumeeste käest terawilja odawamalt osta, kui wäljast. Nii oleme meie kaudselt toetanud wäljamaa põllumehe neile rohkem makstes, kui kodumaa põllumeestele. Ma arwan, et see seisukoht õige oleks, mida herra Martna toonitas ja wihane oli igasuguste tollide peale. Siin peaksime järjekindlad olema ja iseäranis peaks sotsiaaldemokraatide rühm nõudma, et tollitariif peaks ära kaotatama ka põllusaaduste wäljaweo kohta. Sellega oleks põllumehed wäga rahul. Aga mis meie senni näeme, on just ümberpööratud. Siin aetakse toitu alal põllumehele kahjuliku tollipoliitikat. (Wahelhüüe: Kes ajab?) Senni on walitsenud niisugune olukord ja ei ole suudetud weel seda olukorda muuta, mille järele põllusaaduste wäljawedu käib tolli wõtmise alla. Kui

nüüd keegi põllumees tahab aineid wälja wedada — raswaaineid ja lihaaineid, — siis peab ta maksma nende wäljaweo eest kõrget tolli, kuna meie tööstust hoopis wastuoksa tollidega kaitstakse. Meie kaupmehed maksawad tolli iga wäikese asja pealt, mida nad wäljast sisse toowad, kuna aga see, mis nad kodumaa käsitööstuse alal produtseeriwad, wäljaweo tollirahast waba on. Sellest tuleb, et meie oma maa wabrikute saadused palju kõrgemat hinda maksawad, kui wäljamaa omad. Tähendab, et niisugune poliitika on põllumehele kahjulik, aga mitte kasulik, nagu proua Ostra siin toonitas. Meie näeme, et selle tagajärjel wõi ja raswaainete hindade wahekord terawilja hindadega on halwasti wälja kujunenud. Raswaainete hind peaks palju kõrgemal püsima, et ta wastaks wälshindadele, kuna see aga kunstlikult tolli mõjul on alla rõhutatud. Kui nüüd põllumees raswa- ja lihaainete produtseerimise wälja arwab, kui palju ta praeguse terawilja hinna juures maksma läheb, siis näeme, et põllumees ära müües naela wõid, wõi looma, peab 100% wõi enamgi juure maksma, sest terawilja hind on wõrdlemisi kõrge olnud, mida ta looma ülespidamiseks ära tarwitas. Rukkihind wastab enam-wähem tõsisele turuhinnale. (O. Gustawson (is.) kohalt: Kas tahate 1400 marka puudast?) Kus ikaldus on, seal maksab ta enam, kui 1400 marka puud, kuna aga keskmine turuhind meil möödaläinud aastal oli 400 marga ümber puud. (J. Piiskar (is.) kohalt: Mille põhjal seda otsustate? Arwustikku Teil ju pole.) Mitte arwustiku põhjal ei otsustata seda, waid kalkultatsioonide põhjal, palju ühel wõi teisel saadus maksma läheb, ja siis ei ole enam statistikat tarwis. Arwesse wõttes kõike seda halba wahetõrget terawilja ja karjaproduktide hindade wahel, saab iga wähegi arusaaja põllumees mõistma, et kaua niisugustes oludes majapidamist pidada ei saa ja seda tahes ehk tahtmata likwideerida tuleb. Meil on praegu liha ja wõid turul küllalt, kuna nendele ostjaid mitte ei jätku, mitte hinna kalliduse pärast, sest nagu rahwaesitaja Martna'gi toonitas, on meil toiduained kõige odawamad wõrreldes teiste riikidega. Ei tule kellegil mõttesse seda, et meil puudus walitseks raswaainete alal. Kui nüüd toidu kalooriate üksusi, mis herra Piiskar kord ette tõi, arwesse wõtta, siis tulewad raswaainetest toiduained nii odawad, et odawamat toitu enam kusagilt

pole võimalik saada. Kui meie veel käesolewat aastat arwesse wõtame, kus teatud ikaldus oli heinakaswuga, mille tagajärjel juba praegu suur tung on loomade turule müügile saatmiseks, kuna aga loomade hinnad palju alamale on langenud, wõrreldes minewa sügiseste hindadega... Ühelgi põlumehel ei oleks mõtet looma pidama hakata, kuna ta wiljamüügi pealt palju suuremat kasu wõib saada. Walitsus oleks pidanud palju energilisemaid samme astuma, et turu leida, kuhu meie üliproduktiooni karjasaaduste alal saata. Senni ei ole see walitsusel mitte korda läinud, sest senni on wälja õige wähe weetud, kuna saaduste tagawarad kaswanud on ja sügiseks veel suuremaks kaswawad, sest kõige suurem liha turulesaatmine on sügisel. Wanasti saadeti loomad kümnetuhandete kaupa Peeterburi turgudele, kuna nüüd aga neid kuhugi panna pole, mille tagajärjel veel hinna alanemist oodata on. See oleks kahjulik terwele meie riigimajandusele, et tema ära ei kasuta wäljaweo võimalust sel alal, mida wäljaturgudele saata wõiks. Kui nüüd waadata neid andmeid, mis meil alamkomisjonis ette kanti selle kohta, palju ühes ehk teises ministeeriumis ühe hobuse toitmise aastas maksma läheb, siis nägime arwusid 80 tuhat marka. Kõige odawam hobuse ülespidamine aastas oli sõjaminsteeriumil — umbes 45.000 marka, kus hobuste toidumoonna muretseti normi hindadega. Kus normi hindadega hobustele toidumoonna osta ei saadud, seal tuli see palju kallim, näituseks maksis kohtuminsteeriumi hobuste ülewälpidamine, kui ma ei eksi, umbes 100.000 marka aastas. Kui meie nüüd arwesse wõtame, et enne, kui hobust müüa saab, peab teda kaswatama umbes 3 aastat, siis tuleks selle järele hobuse hind väga kõrge. Nüüd näeme meie aga, et hobuseid müüakse 20.000—30.000 marga eest, tähendab, nüüd ei saa enam hobuse eest ühe aasta toitmise hindagi. (A. Ostra (sd.): kohalt: Liig kallid hobusehinnad olenewad ära kallistest toiduainetest.) Ega hobused raswaaineid ei söö. (Üleüldine n a e r.) Ennemalt oli võimalus hobuseid wälja wedada, kuid nüüd on wäljaweo arw jällegi piiratud ja sellele järgneb muidugi hobusekaswatuse häwitamine. Ma wõin sellest kõigest, mis proua Ostra kõneles, järeldada, et tarwis oleks jälle mingisugust toitlusministeeriumi wõi asutust awada, kes hakkaks normeerima ja rekwireerimisi toimetama. See oleks juba liig kaugele minew nõudmine sellel ajal, kus isegi kom-

unistlisel Wenemaal põllusaaduste produtseerimise tõstmiseks igasugused surweabinõud kaotada tahetakse. (M. Martna (sd.): Saksamaal ei ole aga kõik tarbeained mitte wabaks lastud.) Olgugi, et Saksamaal kõik mitte wabaks lastud ei ole, on seal siiski kauplemine palju wabam, kui meil, sest seal puuduwad n. n. wäljaweo tollid. Nii näeme meie, et kui Wenemaa juba täiesti waba produtseerimise võimaluse annab, siis ei wõi meie kaugeltki enamlasti üle trumpama hakata surweabinõudega, waid meie peame palju mõistlikumat poliitikat ajama, ja kui meie seda teeme, siis ei ole meil tarwis karta, et näljahädaoht meid ähwardada wõiks.

Chr. Arro (põl.): Kewadisel istungjärgul, kui sotsiaaldemokraadid arupärimisega esinesid juhtumisel, kui ajalehtedes teade ilmus 1.000 puuda wõi wäljaweo loa üle, tekkis Riigikogus pikk koosolekute järk, kus palju kõneldi toitlusküsimuse üle, ehk küll 1.000 puuda on niisugune hulk, mida hariliku võimaluse juures üks suurem wald küü jooksul wäljaweooks walmistada wõib. Praegu, kus riigi elarwet arutatakse ja järjekorraga toitlusministeeriumi juure jõutud on, siis wõidakse siin ainult sellest kõnelda, kas seda ministeeriumi likwideerida wõi mitte. Kuid selle wastu on jutt väga ägedalt toitlusküsimuse peale üle läinud, mis minu arust küll asjast kõrwalekaldumine on. Toitlusküsimus on siiski väga põnew küsimus, mis ei huwita ainult rahwasaadikuid pahemalt poolt, waid ka paremalt poolt. Ka mina olen sunnitud ettetoodud wäidete puhul sõna wõtma küsimuse juures, kas on toitlusministeeriumi ärakaotamine tarwilik wõi mitte.

Pahemalt poolt arwasid proua Ostra ja herra Piiskar, et tema ärakaotamine soowitaw ei ole, kuid tema tegewuse arwustamise juure üle minnes ei leidnud nad tema tegewuses midagi kiiduwäärilist, waid nad olid sunnitud näitama, kuidas toitlusministeerium tarbeaineid kokku kuhjas ja neid wanaks minna laskis. Samuti toodi siin ette, et toitlusministeerium on palju kasu wõtnud ja toiduainete hindu kõrgemale ajanud, kui see harilikult wabal turul oleks olnud. Mina ei leidnud nendest seletustest mitte põhjendust, mis oleks soowitanud toitlusministeeriumi alalejätmist ja mis oleks näidanud, et toitlusministeerium mõõdapääsemata tarwilik asutus on. Kui neid arwustusi arwesse wõtta, siis on ausatud rahwasaadikud soowitanud ja isegi

selgesti ütelnud, et tema olemasolemine illearune on. Meil tuleb tähelepanu pöörata selle peale, kuidas see osa rahvast, kes maal elab ja nimelt maatainimesed, meie tootluskorralduste peale waatab. Sõjaajal oli maal waldades ja iseäranis neis kohtades, kus olid wäikesed alewid olemas, korraldused umbes samal alusel, kui linnas, kes kokku korjasid wilja ja seda siis maatainimestele wälja jagasid. Neil asutustel oli õigus põllumeestelt wilja rekwireerida. Nimetatud walla tootluskomiteede kohta wõime maal elawate maatainimeste suust weel karedamat arwustust kuulda saada, kui seda siin on ette kantud tootlusministeeriumi kohta. Meie kuuleme, et need wäikesed tootluskomiteed waldades on weel halwemini töötanud, kui suur keskkorraldus. Meie kuuleme sealt, et peaaegu kusagil neis pole raamatupidamist olnud, wilja on seaduse nimel põllumeeste käest kokku käsutatud ja seda siis kusagile kõlbulikkudesse ehk sagedasti kõlbmata ladudesse asetud, seal kuude kaupa alal hoitud ja wähehaawal wälja antud. Sagedasti on wili halwaks läinud, wiletsate katuste pärast märjaks saanud jne. Peale selle kuuleme weel, et nende tootluskomiteede eesotsas olijad on wilja oma isikliseks kasusaamiseks ära tarwitanud, omale wiljaga sigu nuumanud jne. Nii et wäga wähe wilja on läinud nende inimeste tarwiduseks, kellele see õieti määratud oli. Peaaegu üle terve maa inimesed ütlewad, et tootluskomiteed ei olnud muud, kui wilja raiskajad ja parem on, kui neid mitte ei oleks üksikutele inimestele kasusaamiseks. Meie muretseme wilja ise, kas tööga ehk ostes. Nii näeme meie, et kõige pisemast tootlusorganisatsioonist alates kunni tootlusministeeriumini ei leia nad toetust rahwaenamuse poolt, isegi nende poolt, kes aastate jooksul neilt leiawilja on saanud. Nad ei ole nende asutustega mitte rahul ja leiawad, et tootlusorganisatsioonid on töötanud wäga halwasti ja suurte kuritarwitustega, ning mõistawad neid asutusi hukka. Kui nüüd siin lugupeetud rahwasaadikud tulewad ja seletawad, et ei ole wõimalik neid asutusi likwideerida, waid peab alles jätma, siis ei ole mitte leitud põhjust, mispärast neid alles peaks jätma. Räägitakse, et meil toidunaineid ei tohiks wälja wedada. Tootlusministeeriumisse see otsekohe ei puutu, ta wõib alles olla ja toidunaineid wõib ka ilma temata walitsuse lubaga wälja wedada, kuid need on kaks isesugust asja. Minule, kui põllumehele näib aga see wäide wäga iseäralik olewat. Sõjaajal toonitati

wäga palju kihutuskõnedes ja ajakirjanduses, et põllumehed ei müüa wilja maatainimestele, waid hoiawad seda lihtsalt alles. Seda teguwiisi mõisteti hukka ja kui see tõesti kuskil ette tuli, siis pean mina seda ka hukka mõistma. Aga kas ei ole see meie riigi kohta samasugusel määral maksew. Wõime ütelda, et meie riigil on ka majapidamine. Kui teisi majapidamisi omal ajal hukka mõisteti, siis seletati, et waata, nemad ei müü maatainimestele tarwilikka aineid. Kas see õieti õige on, kui meil pahemalt poolt nõutakse, et ei tohi midagi wälja wiia, waid meie peame kõik ise ära sööma. Kas ei olnud põllumeestel siis omal ajal samasugune wormiline õigus ka kõike ära süüa. Nad pidid sunniwiisil aastate wiisi teatawa osa linnadele, sõjawäele ja waesematele inimestele ära andma. Mis õigus oli siis weel selle põllumehe käest nõuda, et tema pidi osa oma wiljast ära müüma? Kas on see siis loomulik nähtus, kui oma riigilt nõuame, et ta kõik peab ise ära tarwitama ja tal õigust ei anta ülejääki wälja wedada? Ma saan aru, et see nõudmine oleks enamwähem õigustatud, kui meie riigis elaw rahwas ei elaks mitte põllutööst, kui meie põllumees kõike, mis meie igapäew tarwitame saaks oma maa tööstuselt. Meie näeme aga, et meil tuleb laewade täied kaupa, põllutööriistu ja masinaid ja meie teame, et neid masinaid wäljamaal mitte puude otsast ei nopita, waid seal tuhanded töölised neid walmistawad ja nende hind wäliswaluutas miljoniteni ulatab. Ja need masinad walmistatakse enamasti maades, kus põldu wähe ja wabrikutööstusest elatakse. Loomulikult oleme kohustud neile wastutasuks toidunaineid andma, mida nad esimeses reas nõuawad. Neid toidunaineid peaks meie siis oma ülejäägist wäljamaa tööliste andma, kui meie neilt riistu ostame, mida omal maal walmistada ei osata. Hiljuti leidsime ajalehtedes arwusid, kus näidati, et kogu meie kodumaa linnades elab umbes 23% inimesi kogu rahwa hulgast, seega peab maal elama 77% ja kui meie linnadele alewikud juure arwame, siis saame umbes 75%, kes maal elawad. Tähendab 75% meie rahvast harib põldu, ühed on maapidajad, teised on nende kaastöölised ja abilised, igatahes on 75% maal põllutöö juures. Siin on herra Piiskari ja ka proua Ostra poolt ette toodud, et meie peaksime rahwa huwides tootlusministeeriumi alal hoidma. Kolmweerand meie rahvast elab põllutööst ja meie teame, et nüüd, kus mõisad ära häwitatud, wäiketalu-

pidamine järele on jäänud, kus mingisugust moonameeste-süsteemi ei tunta ja kus töölisel elavad peremehe söögi peal, meil on tegemist talumajapidamisega, kus ümmarguselt 75% kogu meie rahvast saavad otsekohe põllu pealt oma ülespidamist. Siin aga räägitakse ikka rahwaenamuse toitmise, kuna jutt on kõigest 25%, kes linnades ja alewites elab. Kas siis tõesti lugu nii wilts on, et 75% meie rahvast — põllupidajad, — keda loetakse üheks töökamaks teiste rahwaste hulgas ja kelle kohta ütelda võib, et ta küllalt osaw on põllutöös ja karjakaswatuses, ainult niipalju suudab ära teha, et ennast ära toita ja selle 25%-le midagi üle ei jää? Kui lugu nii on, siis peame meie, põllumehed, endid otsekohe pankrotiks tunnistama, ja siis on ka meie riigi saatus väga küsitaw. (Paremalt poolt: Seda herra Piiskar soowibki!) Sellest seisukohast välja minnes tuleks küsida, kas see õige soow ja püüe on nõuda, et ühtegi karjasaadust üle piiri ei läheks? Kui austatud rahwasaadikud selle küsimuse peale natukene tõsisemalt waataks, siis, arwan mina, ei räägitaks mitte nõnda, nagu eelkõnelejad seda on teinud. Nähtawasti räägitakse siin teatawatele hulkadele, kes tahaks kas wõi muidu ülespidamist saada. See ei ole wõimalik, kui riik tahaks ühe teatawa klassi kulul hulga inimesi ära toita.

Mis puutub ainete hindadesse, siis pean ma küll ette tooma, et maal praegu päris hea wõi hind 35 marka nael on, kuna Tallinnas sel ajal poole enam maksab. See on üks tundemärk, et need kihid, kes hädaldawad toiduainete hinna kõrguse üle, ei mõista ennast organiseerida ja maaga ühendusesse astuda. Et põllumehed selles asjas ka madalal järjel on, seda ma ei salga ja ei saa neid sellest küljest sugugi kiita. Ka nemad ei ole ennast küigi hästi suutnud organiseerida põllusaaduste müümiseks ja tarbeainete sisseostmiseks. Siin ja seal on üksikud katsed olemas, aga see ei ole kaugeltki seda, mis tarwis oleks. Kuid ikkagi on minu arust tarwitajate ringkond, kes praegu linnas wõrdlemisi maaga, kõrgeid hindasid maksab karjasaaduste eest, organiseerimises weel madalamal järjel. Seda sama, mis wõi kohta, võib ka kõigi teiste karjasaaduste kohta ütelda, et nende hind maal määratu palju kewadest saadik on langenud. Sellest annab head tunnistust juba see, et paljud põllumehed ei suuda mitte oma jookswaid wäljaminekuid katta selle tõttu, et müüdawa materjaali hind madal on ja põllumees

müüa ei julge, arwates et see möödamine nähtus on. Kui maal järele küsida, kas makseti 15. juunil tulumaks ära, siis tuleb välja, et kunni 50% talupidajatest on jätnud selle maksmata. Siin wõiks arwata, et nad protesteerinud on — 2 kunni 3 ehk protesteerisid, kui aga suurema hulga käest küsida, miks nad ei ole maksnud, siis wastatakse, et ei olnud seda summat raha käepärast. Nad on sunnitud wiiwitusprotsenti tasuma, ja üks ehk kaks kuud hiljem maksma. Meil linnas oldakse arwamises, et põllumehed on väga heas seisukorras, ja nad wõiks rahaga imeasju korda saata. Ma ei waidle selle wastu, et mõnedel teatawad tagawara summad on, aga meie ei wõi ju üksikutega rehkendada, waid peame põllumeeste enamust arwesse wõtma. Suurem enamus praeguste kalliste tööpalkade juures jääb väga kitsikusse seisukorda ja kui meie nüüd takistaks tema õigusi wõimaluste peale ülejäänud saadusi õigeks ajaks välja wedada, siis oleks see täieline ülekohus selle ringkonna poolt, keda tema on püüdnud toita ja ülewal pidada. (M. Martna (sd.) kohalt: Toita ja ülewal pidada?) Mis teie siis mõtlete, sõjaajal, kui ainult naised ja lapsed kodus olid, ei ole keegi nälgas olnud, waid kitsikul ajal on ikka leiba ja liha saadud. Wiimase aja laatadel on awalikuks tulnud, et ostetakse ainult üksikuid loomi ja neid ostetakse naeruwäärt madala hinnaga. Neid ostawad enamasti ka põllumehed madala hinna tõttu ja mõned pealinna lihunikud. Sealjuures aga ei ole kuulda olnud, et pealinnas lihahinnad langenud oleks. Müüjad ütlevad, et ennem osteti karja kaupa Peeterburi ja Riia lihunikkude poolt, kuna nüüd pealinn ainult mõned üksikud loomad ära tarwitab. Ka odawa hinna juures ei saada oma kaubast lahti. Meie wäikeste linnade turg tarwitab ainult osa kaupadest ära. Sellest igapäewasest nähtusest välja minnes, ei tohiks inimestel mitte julgust olla, ütelda, et meie karjasaadusi välja wedada ei tohi. Meie põllumehed on väga tagasihoidlikud olnud, nad ei ole ialgi nõudnud, et oleks täielik wäljaweo wabadus, sest selle läbi tõuseks meie oma rahwa keskel rahutus ja hindade tõus. Ja kui tõusewad hinnad ühel pool, siis tõusewad nad ka teisel pool ja selle läbi ei wõideta midagi. Aga mis meil üle-määra on, millele ostjaid ei leidu, nimelt piimasaadused — wõi, juust — kui ka kariloomad ja sealihad, selle juures ei tohtaks mitte arwamisele tulla, et nende wäljawedu ülearune on. Mõned rahwasaadikud

on aga arwamises, nagu ei tohiks meil ilmiski midagi wälja wedada karjasaadustest. Waieldakse ka siis selle wastu, kui hinnad ei ole kõrged. Herra põllutöminister näitas selgesti, et piimahind on nii madal, et ennesõjaaegse hinnagagi ei käi enam kokku. Kuidas wõidakse siis rääkida, et tema hind wäga kõrge on, ja et inimesed seda osta ei jõua? On palju aineid, mille hind kõrge on ja selle wastu ma ei kõnele. Tuleks küsida, milleks meie siis asetame tuhandeid uusi perekondi mõisamaa peale elama? Kas selleks, et nemad peawad tööd tegema ja kõik ise ära sööma ja mitte midagi ära andma? Meie teame wäga hästi, kui suurte wäljaminekute ees nad seisawad. Nendel seisab majaehitus ees, nad tahawad oma põldu harida, parandada ja see kõik nõuab põhjalikku tööd ja sagedasti ka rahalist tööd. Nõmad peawad oma saadused naeruwäärt madala hinna eest ära andma, aga kõrget palka maksta töötajatele. Nii ei ole tal lootustki selle maatüki peremeheks saada. Ülearuste karjasaaduste wäljavedu on lähenewa põllumajanduse kriisi ärahoidmiseks hädasti tarwis.

A. Ostra (sd.): Ma tahtsin kõige pealt wäikest õiendust teha herra Arro kõne puhul. Herra Arro näib wäga ära hirmutatud olewat toitusorganisatsioonidest. Ta ei ole sõnagi rääkinud, missugusel kujul oleks otstarbekohane toituspoliitikat ajada. Kuid toitusministeeriumi kaitseks ei ole mina ka sõna wõtnud, wõib ainult hirmu arwele kirjutada, kui herra Arro minu kõnest sarnast kaitset wälja lugeda püüdis. Näha on, et seegi wilets toituskorraldus nähtawasti meie põllumeestele hirmu peale on ajanud. (Wahelhüüed: Just, et ta wilets on.) Wilets on ta sellepärast, et ta ei ole suutnud täiel määral suurte hulkade tarwidustele wastu tulla. Hoolimata sellest, et nad paljude waldades põllumeeste organid olid ja mitte maatameeste juhtida, on nad põllumeestele hirmu ja kananaha peale ajanud. Herra Arro tähendas, et maal wäga odaw olewat wõi, liha ja piim, sama tõsi olewat ka, et linnades hinnad palju kallimad on. Loogiliselt peaks siit järgnema, et meie teid otsima peaksime, kuidas aineid linna tuua, kus sellest puudus on. Kuid herra Arro teeb sellest hoopis ootamata järelduse, et meie peaksime toiduaineid wäljamaale wiima. Imelik on ka wäide, et meie sellepärast juba wälja wedama peaks, et teistel tarwis on toidu-

aineid ja meie wälja wedada wõime. Meie seisukord on siin samasugune, nagu see enne sõda Wenemaal oli, kes wilja wälja wedas ja ise sealjuures nälgis. Teie soowite andmeid sealihaga kohta. 1916. a. põllumajanduslise lugemise järele oli — Walga ja Petseri maakonnad on wälja arwatud — Põhja-Liwiimaal ja Eestimaal sigu, mis üle ½ aasta wanad 132.011 ja põrsaid 170.627. (Wahelhüüded ja müra.) Meie põllutöministeeriumi 1919. a. andmete järele oli üle ½ aasta wanu sigu 72.314 ja põrsaid 77.758, seega üle poole vähem. (Wahelhüüded ja müra.)

Juhataja K. Wirma: Palun rahwasaadikuid kõnelejat mitte üle rääkida.

A. Ostra (sd.): Uuemaid andmeid mul ei ole. Kui teie nende andmete juures kahtlete (Wahelhüüded) ja tõendate, et meie ei wõi põllumeeste andmeid mitte uskuda, sest nad annawad waleteateid, sest et nad rekwiitsioone kartsid, mis põhjus on meil siis teie suusõnalisi kinnitusi uskuda, liha, loomade ja piimakarja rohkeuse kohta, mis ka sihilikud wõiwad olla, et sellega wäljavedu õigustada püütakse.

Herra minister kõneles toituspoliitika põhijoontest ja sellest kõnest peab järeldama, et meie toituspoliitika rahwa wäesema kihi elamise huwilele mitte ei wasta. Toitusministeerium olewat ettewaatlilik olnud tagawarad soetades. Kuid ka needki tagawarad, mis toitusministeeriumil olid, lasti halvaks minna. Wäljamaal, näituseks, Daanis ja mujal maksab walitsus leiwahinnale juure, et rahwale leiba odawamalt wälja wõiks jagada. (Paremalt poolt: Kas meil ei makseta juure?) Kui seda tehakse, siis ei saaks leiwahinda wälsturu hinna kõrgusel hoida, mis aga fakt olewat, nagu rahwasaadik herra Jürman tõendas... Toitusministri kõne kohta transiit-wäljaveost pean ma ütleva, et ma mitte poole sõnagagi ei puudutanud transiit-wedu, waid ma rääkisin salawäljaveost Wenemaale. Meie terawilja hind on liiga kõrge ja ta ei wasta mitte meie maa nõuetele. Herra Jürman tõi siin näituse hobustest, kes toitmise seisukohast 80.000 marka maksma läks, kuna ta turuhind 40.000 marka on. See näitab jällegi, et teiste ainete ja asjadega wõrrelduna meie turul terawilja hind liiga kõrge on. Ka tööliste palkadega wõrreldes on ta liig kõrge. Kui teie selle järele ka wõi ja liha hindu tõsta tahate, siis on teadmata, kui kaua üldse meie töörahwas

wastu suudab pidada, wõi mitme põlwe järele tema väljasuremisele on määratud.

A. Kerem (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei taha mitte pikalt teie tähelpanu kinni pidada, kuid tahaksin siiski peatada esiteks proua Ostra ja teiseks herra Jürman'i väidete juures. Proua Ostra püüdis tõendada, et walitsus tootluspoliitika alal ühepäewa poliitikat ajab ja sellepärast meie tootlusoludes wõimatu lähemal ajal parandamist loota. Herra Jürman jällegi heitis walitsusele ette, et walitsus praegusel ülemineku ajajärgul liig palju tootlusolude normeerimisele wahele segab, nii et need wabalt elule wastawalt areneda ei saa. Mina ei saa ei ühe ega teise wäitega päri olla. Tahaksin juhtida rahwaesitajate tähelpanu selle peale, et meie peaks wõtma oma majanduslikku elu sarnasena, nagu ta meil praegu olulikult wälja kujunenud on; peaksime sellele seisukohale asuma, et majanduslisi tingimisi sarnastena vaatame, nagu meil praegu on, ja sellelt seisukohalt wälja minnes ühte ehk teist muudatust ette wõtaksime. Minu arwates ei ole meie põllumajandus praegu mitte loomulikult seisukorras, sest ta ei produtseeri kaugeltki niipalju toiduüksusi, kui enne sõda. Sõja lahtipuhkemisel tuli ilmsiks, et meie põllumajanduses wäga palju produtseeriti piima ja liha aineid, mida piiride sulgumisega kuhugile ei olnud mahutada, sest siseturg kõike ära tarwitada ei jõudnud. Teiselt poolt oli meil terawiljast puudus, piirikitsenduse tõttu ei saadud seda enam sisse wedada ja nõnda pidi meie põllumajandus ennast ümber grupeerima hakkama. Alalised rekwiisioonid ja muud olud aitasid kaasa selleks, et piima ja liha produktsioon märksa wähenes. Õieti piima produktsiooni wähenemise kulul tõusiski meil terawilja produktsioon. Kuid selle juures aasta-aastalt produtseeriti toiduüksusi ikka vähem ja vähem ja selles seisabki meie toiduainete kallinemise põhjus. Kui nüüd arwatakse, et meie tootluspoliitikat paremusele juhtida saame sellega, et takistame põllumajanduse ümber grupeerimist terawilja aluselt, — kuhu, nagu tähendasin, sõjaajal üle mindud, — piima ja karjasaaduste alusele, siis ei saa ma sellega kuidagi päri olla, kui loodetakse sellega meie tootluskriisi lahendada, siis on see eksitus. Kui põllumajandusele takistusi ette weeretakse, nii et tema maksimum toiduaineid produtseerida ei saa, siis peawad ju toiduained ebaloomulikult kõrges hinnas püsima ja tootluskriis

jääb lahendamata. Sellepärast pean ütleva, et kui proua Ostra siin walitsusele tootlusalal ühepäewa poliitikat ette heitis, oletan, et ta igatahes tarwitajate huwides rääkis, — siis wõib sellest ühepäewa poliitikast ainult lühikese ettenägemisega tarwitaja kõneleda. Õige tarwitaja huwides seisab aga see, et riigis wõimalikult palju toiduaineid oleks, olgu nad siis missugusel kujul tahes, sest ma oletan, et kui meil näituseks piimasaaduste hulk suur on, siis meie seda puuduwa terawilja wastu wälis- turgul ümber wahetada wõime. Tarwitaja ei wõi ju põllumehele ometi ette kirjutama hakata, kas ta terawilja wõi piima ja lihaaineid produtseerima peab, sest kui meil ühte nendest ainetest ülikülluses, siis wõime wahekordi reguleerida puuduwa aine wastu wahetamise teel, kui piirid jällegi endiselt wabanenud.

Ei saa ka nõus olla herra Jürman'i wäitega, et walitsus ei peaks segama toiduainete küsimusesse, tootluskriisi lahendamisesse. Kui walitsus asja omapead areneda laseb, wõib tekkida olukord, et meie küll wälja toiduaineid saadame, kuid wäljast mõnel ajal midagi wastu ei saa. See pole aga tarwitajate huwides, ja Wabariigi Walitsus ei wõi ometi ühe rahwakihi huwide pärast teise rahwakihi huwide wastu töötada. Teisest küljest on aga walitsuse wahelesegamine just põllumeeste enaste huwides. Et walitsus praegu karjasaadusi wabalt wälja wedada ei lase, waid teatawa, nende wäärtust hindawa kontrolli all, see wõib wälisurul meile ainult kasuks olla. Kui meilt lubatakse wälja wedada ükskõik missuguse wäärtusega aineid, siis tuleb niisugune seisukord, et wälisurud saadud halwa kauba tõttu meie kraami ostmisest hoopis loobuwad ja meie wäljawaeto wäljawaated aasta 10 ehk rohkemgi hoopis nukraiks jääwad.

Niisamuti ka tollide reguleerimine, millest herra Jürman siin rääkis. Kui seda poleks ette wõetud, oleks see ehk põllumeeste huwidele küll kasulikum olnud, aga ütlen jällegi, et Wabariigi Walitsus riiki walitsedes, ei saa mitte wälja minna ainult ühe rahwakihi huwidest, waid peab terve rahwa seisukohalt wälja minema. Muidugi peab Wabariigi Walitsus samme astuma, et kitsendused nii pea, kui wõimalik kaoksid, ja peab nende kitsendustega äärmiselt ettewaatlik olema, sest mõnikord tehakse takistusi seal, kus seda mitte ei peaks tehtama. Lina operatsioon on meile majandusliselt suurt kahju teinud, sel ajal kui seal liiga lõigata taheti.

Tahaksin weel paari sõnaga peatada toitusministeeriumi juures. See asutus on likwideerimisel. Olen täiesti nõus suurema osa põllutööministri poolt ettetoodud wäidetega, kuid siiski pean ütlema, et toitusministeeriumi likwideerimist odavamalt oleks wõidud läbi wiia, kui iga ainet õigel ajal oleks likwideeritud. Põllutööminister tõi siin ette, et tagawarad ladus 1 ehk $\frac{1}{2}$ aastat seisawad. Arwan, et neid tagawarasid oleks järk järgult wõidud likwideerida warem, kui neid hukka lasti minna, wälja arwatud wahest ehk tindikala, mida meil ei tarwitata. Kuid kahjuks on lades palju aineid, mis rikki on lastud minna, enne kui neid likwideerima hakati. Pean ütlema, et siin on igatahes wäärnähtusega tegemist, kuid ei tea öelda, et see ainult põllutööministrist ära oleneb. Nagu teada, on herra põllutööministri oma ametkonnas väga palju tegemist, ja wõib olla, et see ülewaatlik silm, mis teise asutuse jaoks oli määratud, ei ulatanud mitte sagedasti toitusministeeriumi. (W a h e l h ü ü d e d : L u h t.) Siin nimetati ka teisi isikuid, kes selle asutuse eesotsas on olnud. Herra Luhti kohta pean ütlema, et see ministereeriumist juba warem lahkus, siis olid ladud kõik weel kõlbulikud. Kewadise talwe jooksul oleks jõutud ometi worsti- ja juustutagawarasid likwideerida, kuid mingisugusel põhjusel on see silmapilk mööda lastud ja oodatud, kunni ladud hapuks läksid.

J. Piiskar (is.): Herra minister ei lükanud oma kõnes ümber neid tõsiasju, mis ette toodi. Ta rääkis ainult sellest, et need summad ei ole liig suured, et see panaama ei ole mitte nii suur, nagu ta oleks wõinud olla. Mina ei pea mitte tarwilikuks nende küsimuste üle enam waidlema hakata, tähendan ainult, et see fakt näitab, et ei ole olnud mingisugust aktiivset toituspoliitikat. Kui isegi wäikestest tagawaradest niisugused ülejäägid on tekkinud, siis on seisukord väga halb. Suure läbikäigu juures oleks wäikene ainete rikkiminek wahest mööda pääsemata olnud. Need asjaolud, mida herra minister alla kriipsutas, teewad selle küsimuse weel terawamaks. Väga iseloomulik ja nähtawasti herradele põllumeestele väga wastuwõetaw oli aga see wäide, mida herra minister rõhutas, et piim ja piimasaadused liiga odawad olla. Tähendab, ta näeks heameelega, et nende hind tõuseks ja palju kõrgem oleks. Sellest julgustatud asusid ka herrad põllumehed, herrade Jürmani ja

Arro suu läbi (J. Hünerson (põl.) kohalt: Põllumehed wõtsid südant!) .. wõtsid südant, nagu herra Hünerson öieti tähendas, — seda asja edasi eietama ja korutama, kuidas ikka hinnad kõik nüüd madalad olla ja kuidas põllumehed ainukesed on, kellele siin kurjas ilmas ülekohut tehakse.

Nendele herradele, eriti just herra Arrole, peaksin ma siin tähendama, et see on täiesti omawoliline arusaamine, kui tõendatakse, nagu oleks mina rõhutanud, et toitusministeerium praegusel kujul oleks tarwis alles jätta. Arwan, et herra Arro oleks pidanud kuulnud olema, et meie mitmel korral oleme seda rõhutanud, et terwe selles kodanlises korras ei ole mingisugust asutust, mis kõlbaks alles jätta ja, sellest seisukohast wälja minnes, peaks herra Arro niiwõrd loogiliselt mõelda wõima, et toitusministeerium, kui selle kodanlise korra orgaan, meile sugugi niiwõrd tähtis ei ole, et tema pärast pisaraid walama wõi tema allesjäämist rõhutama peaksime. Meie ülesanne oli näidata, mis sugust toituspoliitikat praegu Eestis aetakse ja missugust aetud on. Teie ülesanne oleks olnud näidata, et see just see õige toituspoliitika on, mis igaihele leiwakannika kätte annab, mis toituskriisi lahendab jne. Seda aga ei tehtud, waid selle järeldusel, mis meie ette tõime, ütlesite, see on halb, kriips peale! Herra Arro ütleb, et ta on põllumees ja see on õige. Kuid tema, kui õpetatud põllumees, peaks see mõttes natuke tagasihoidlikum olema, kui wast mõni õpetamata põllumees. Herra Arro ei tea ühtegi walitsusala, ei ühtegi ministeeriumi nimetada, keda mitte ei oleks arwustatud ja kellega rahul oleks oldud. Terwe walitsusega ei olda rahul. Tähendab, herra Arro endiste sõnade järele, kui ta iseenesest wähegi lugu peab, peaks ta otsekohe tulema siia kõnetooli ja ütlema, et mitte ainult toitusministeeriumile ei tule kriips peale tõmmata, waid terwele kupatusele. Herra Arro, ma arwan, kui Teil lugupidamist on iseenese ja oma wäidete wastu, siis Teie peaksite sellest järeldama — kriips peale, siis tuleksime sinna wälja, nagu keskelt wahele öeldi, et seda kodanlist kupatust ei oleks warsti enam olemas ja meie oleksime Teile selle eest väga tänulikud. (Üleüldine n a e r.) Tõmbame kriipsu peale! (N a e r.)

Et nüüd küsimused nii kandilise küljega ette on seatud, siis sunniwad need asjaolud herradele põllumeestele nende wäidete puhul ääremärkusi tegema. Kõige

pealt tähendas herra Jürman väga otsekoheselt ja awalikult — ja ma pean talle selle eest tänulik olema — et põllumeestelt ei saa mingisuguseid tõepõhja peale rajatud andmeid (Naer. Wahelhüüe: Ega nad sotsidele õigust ei üttele!) ja kui ta siis wäitena toob weel tuttawa kartuli-operatsiooni, mida mul meele ei tulnud, siis on see jällegi väga tänulik näitus sellest, et põllumehed tõepoolest õigeid teateid ei anna. Sellest seisukohast tuleb meil hinnata ka herrade põllumeeste Jürman'i ja Arro eneste kõnedsid, sest ka nemad on põllumehed. See on fakt, et meie herrad põllumehed ei ole kunagi annud õigeid teateid ja ei ole aidanud tootlusküsimuse lahendamist läbi wiia, waid on teda oma poolt weel terawamaks ajanud. Sellest küljest iseloomulik on herra Arro kurjustamine, kui ta kõneles, kuidas sõjaajal olla sunnitud põllumehe toiduaineid müüma. Ta küsis suure paatosega: mis õigus oli nõuda neil kordadel, et põllumees mitte ise ei wõinud kõik ära süüa ja pidi muist ära müüma. Mis õigus oli kellegil põllumeest sundida müüma? Herrad põllumehed on harilikult armastanud enesele wastu rindu lüüa ja öelda: meie oleme need isamaakaitjad, meie oleme see wäike riik, kes elada tahab, ja seal on need, kes seda riiki kukutada tahawad. Siis kui seda riiki loodi, siis asusid põllumehed sellele seisukohale, et sina nälgid, sina loo riiki, sina kaitse meie isamaad nälgas ja ilma saabasteta, aga mina söön kõik ise ära, mis ma produtseerin, ja mida ma ise ära ei jõua süüa, selle matan ma maha. Et seda mitte ei oleks tehtud, seda ei tihka wist põllumehedki ise ütelda. Hulga kaupa on terawilja selle tõttu ära mädanenud, et ta halwasti maetud oli. (J. Hünerson (põl.) kohalt: Komitee aidas! Abja iseseiswate aidas!) Jah, nendest Abja aitadest wõime meie ka rääkida, ja siis näeme, kelle käes need iseseiswate aida wõtmed seisawad. Mina tean, et need wõtmed on iseseiswate põllumeeste käes. Waadake, nii siis on seda wäikest riiki loodud. Ja kui nüüd tullakse ja räägitakse, kuidas on tarwis toiduaineid wälja wedada, siis on see väga õiglane ja otsekohene tunnistus meie põllumeeste poolt, ja näitab ainult seda, et nüüd ei ole tarwis demokraatlist maski kanda. Siis rääkisid põllumehed, et meie kõik kaitseme isamaad, meie kõik kannatame seltsis, aga nüüd lööb ta omale wastu rindu ja ütleb „mina kaswatan oma wilja, mina ka söön tema ja teen temaga, mis ma

tahan; sina aga katsu läbi saada, kuidas tahad, nälgid wõi sure“. Mind ei huwita see küsimus, kuidas see põllumeeste tänutunnistus sõjameeste ringkondades wastu wõetakse. Meie arwates on see päris tarwilik, et tulewikus wasikawaimustust ära hoida. Ma usun, et herra Arro teatawa teene sellega on teinud, ja ma olen talle selle eest tänulik.

Edasi, herra Jürman tähendas oma kõnes, kuidas just ei lastawat põllusaadusi wälja wedada ilma tollita ja kuidas see põllumeestele hirmus raske olla. Ma küsin, kes seda siis takistab ja kes seda siis keelab, on ju walitsus teie käes, kaotage ära need wäljawootollid, kaotage ära ka sissewootollid. Meie oleme rõhutanud, et tollipoliitika on ainult teatawate kihtide kaitsepoliitika. Miks teie siis tulete ja kaebate, teie käes on ju wõimus neid tolle ära kaotada, aga teie ei taha seda teha, teie tahate ainult agraarlist tollipoliitikat äärmuseni läbi wiia. Näituseks isegi herra Kerem oli sunnitud ütleva, et seda poliitikat ei saa nii ühe ropsuga läbi wiia, waid et seda tuleb järk-järgult teha, nagu teisigi asju. See on just täiesti agraarlaste poliitika: kõigi teiste asjade peal wõiwad tollid olla, selle wastu teie ei ole, aga kui näituseks toiduainete sirkuleerimist turul tahetakse reguleerida, kas minu pärast wõi tollide abil, siis teie tulete ja kurdate, et hinnad on liig odawad, ei wasta ainete wäärtusele jne. Kes näituseks ennesõjaegse Saksamaa agraarlaste poliitikat wähegi tunneb, see teab, et seal oli just seesama lugu. (J. Hünerson (põl.) kohalt: Seda poliitikat ei ole tarwis.) Aga just Saksa agraarlaste tulid Eesti ja hakkasid siin oma agraarlaste poliitikat ajama, ja siis herra Hünerson'ile ei tulnud seda mitte meele. Siis laotati komandantuuride kaudu laiali „Kaja“ eelkäijat „Maaliitu“. (Naer.)

Siis edasi, jättes üksikasjad arwustamata, peataks ma paari sõnaga weel herra Jürman'i kategoorilise wäite juures, et wõidakse majapidamisi likwideerima hakata. Ma arwan, et herra Jürman on oma wäittega hiljaks jäänud, sest majapidamisi, ma just ei tea, kas likwideeritakse, aga igitahes midagi sellesarnast on käsil, nagu ka paistab herra põllutöömistri sõnadest, kui ta teatas, et Eestis 80.000 tiinu põldu söödis seisab. Minu arwates ongi see omapärane majapidamise likwideerimine: kaswatan nii palju, kui mulle tarwis on ja rohkem mitte. Waadake, see ongi teie likwideerimispoliitika. Et aga mõni põllu-

pidaja oleks sinnamaale saanud, et ta oma talukoha oleks ära likvideerinud ja eulaste kätte annud, kes wõib olla oma rumalast peast ta ka wastu oleks wõtnud, pole kuulnud, et niikaugemale oleks keegi põllupidaja jõudnud. Kui teie teeksite ühe suurepäralise liigutuse ja annaks, näituseks, tulewal jüripäewal ütleme oma 40.000 talu maatainimeste kätte, siis wõiksite teie õnnelikud olla, istuda ja parastada. Tegelikult aga selle teostamisele ei minda, waid teostakse ainult niiwiisi, kuidas enesel kasulikum oleks elada ja pigistada seda kolme neljandikku rahwast. Herra Arro ütles, et kolm neljandikku meie rahwast töötab põllul. See on õige, et kolm neljandikku põllul töötab, aga kas herra Arro ei wõtaks waewaks nimetada, kui suur % nende hulgast oma ette põllumehi on? Kolmweerand meie rahwast töötab küll põllul, kuid suurem osa on neid, keda siis põllule tööle wõetakse, kui on tööd anda ja siis minema saadetakse, kui ilm wihmane ehk töö otsas ja kelle eest siis uks lukku pannakse, kui nad leiba ostma tulewad. Herra Arro tõendas, et ta igasuguseid arwustiku teateid ei usu, kuid seda peaks ta ometi teadma, et üle wiiekümne protsendi põllul töötajatest on palgatöölised, on niisugused, kes ainult põllutööd teewad selleks, et palka saada ja pealegi wiletsat palka. (Chr. Arro (põl.): Teie ise ju määrasite palgad.) Ma tulen palgade juure weel tagasi. Herra Arro teab väga hästi, kuidas isegi Abjas käiwad inimesed ringi ja ei saa kusagilt naela leiba osta. Paljud ei jaksagi wilja osta ei ka seda „odawat“ Abja wõid ja juustu ja just sellepärast, et tööolud, wiletsad ning põllumeeste ja ilma maata proletariaadi wahe väga teraw on. Täitsa üleaurune on rääkida, et maal inimesi ei ole, kelle eest oleks waja muretseda, et maal on igaüks warustatud oma leiwaga. Mina tean, et maal on toitlusolud weel kitsamad, kui linnas. Linnas, kui sul rohkema jaoks raha ei jätku, ostad poolenaela leiba ja weerandnaela wõid ja oled seekord söönud. Maal aga ei müüda mõnel pool kohalikkudele elanikkudele üleüldse midagi. Ei ole sugugi arukordsed juhtumised, kus kümnete werstade tagant inimesed tulewad linnast leiba ostma. Need on väga sagedased juhtumised ja nendega peaks ka herra Arro maal elades kokku puutunud olema. Nii ei ole kolmweerand inimestest mitte need, kes tõesti põllult leiba saawad, waid selleks wõiks lugeda 20, 25 ehk kui meie põllumeeste wastu õige helde olla,

siis 30%, igatahes mitte üle. Ja sarnase olukorra juures tullakse ja rõhutatakse, et oleks kiires korras tarwis anda täieline wõimalus wilja wäljawedamiseks, kurtes, et toiduainete hinnad olla liig odawad ja mitte tasakaalus wälisturgudega. Seal juures unustatakse aga täiesti ära, et see „küllus“ weel sugugi ei takista inimesi poolt nälga kannatamast. See küllus ei ole mitte tekkinud sellest, et toiduaineid palju on, waid et toiduained ei ole kättesaadawad. Linnades wõite teie igasuguste tarbeainete „küllust“ näha, kuid seal juures wõite ka inimesi leida, ja isegi väga palju, kes peaaegu palja jalu on ja enesetele õiget riidet selga ei saa, selle peale waatamata, et saabaste- ja riidekauplusi küllalt. Linnades ja maal wõite leida suured hulgad inimesi, kes kannatawad alatoitluse all, peaaesjalikult need, kes päewapalgast peawad elama. Sellest oleneb ka toiduainete ja teiste ainete tagawarade kaswamine. Kui teie wõrdlete mõne aine hinda ennesõjaaegse hinnaga, siis wõrrolge ka palkasid ennesõjaaegsete palkadega. Herra Arro ütles siin, et rukkipuuda hind olla normaal, kuna proua Ostra tähendas, et enne sõda üks puud rukkid päewapalgaks makseti. Ma olen ise ka parunite ja hallparunite juures teeninud ja isegi üle puuda rukkid päewapalgaks saanud. Oli juhtumisi, kus kolme inimese päewapalgaks 4 puuda rukkid anti. Nimetage üksainuke põllumees, kes annaks praegu töölistele puuda rukkid päewapalgaks, mille hinda teie ise normaalseks tõendate. On täitsa ülekohtune, kui teie wõrdlete põllusaaduste hindasid ennesõjaaegsete hindadega ja sealjuures palgad hoopis tähele panemata jätate. Herra Arro oma poolt rõhutas, et just nendel inimestel, kes maal töötawad, ei olla wajadust selleks, et toitluskriisi lahendada wastawate korralduste kaudu. Ta rääkis ka sellest, kuidas inimesed olla väga õnnetud olnud sellepärast, et nad olla pidanud halwaksläinud wilja ostma toitlusasutustelt. Ma küsiksini nüüd, kas herra Arro teab, millal see seadus maksma pandi, et inimene, kellel wilja kodus küllalt, oli kohustatud toitlusaidas halwaksläinud wilja ostma ja kui palju on, näituseks, trahwitud selle eest, et seda wilja mitte ei ostetud? Minul niisuguseid juhtumisi teada ei ole, waid on teada väga palju juhtumisi, kus põllumehed andsid halba wilja, millele mingisugust puru oli sekka pandud. Oli juhtumisi, kus wilja sisse rohkem hagnaid segatud oli, kui wilja ennast. Fakt on igatahes see, et sarnast kõlbmata

wilja inimestele wälja anti ja imelik on see, et niisugust rikutud wilja nõuti ja sellepärast toitusasutustele peale käidi, kui anda ei olnud. Abja kandis pidi sellepärast isegi streik lahti minema, et sedagi wilja inimestele kätte ei antud. Abja ja Möisaküla ümber, mis herra Arro ja herra Jürman'ile väga tuntud on, läks asi koguni sinnamaale, et inimesi selle halwa juurest igal wiisil minema peletati, sest seal oli juba niisugune põhimõte wõetud, et kõik, kellel mingisugune teenistus on, ilma wiljata pidid jääma ja pandi maksma korraldus, et wilja ainult walla santidele anti. Ja kui sant, kellel õigus wilja saada oli, ilmus, siis küsiti temalt, mis amet tal on. (A. Jürman (põl.): Seal käis ju iga sots santimas. Üleüldine naer.) Teie tunnete sellest lõbu, nii nagu tunti omal ajal lõbu Roomas, kui gladiaatorid wõitlesid. Ma ütlen teile, et inimesed käisid mööda toitlusorganisatsioonid, kuid siiski ei saanud kusagilt naela wilja kätte. Ma näen, et see teile väga lõbusa meeoleolu loob, et teile meele tuletatakse, kuidas teie leiwatuki abil sundisite teisi enestele järele jooksuma.

Lõpuks ei tihka ma herra Arro'le tänu awaldamata jätta ühe otsekoheuse märkuse eest. (A. Jürman (põl.): Ühe nalja eest!) Wõib olla, on see teile nali, aga minule on asi tõsine. Ma tuletan meele herradele, kes harilikult on rõhutanud, et töölised laisad on, töowiljakus langenud jne. Herra Arro ütles aga otsekohe, et meie inimesed on väga töökad, sellepärast ei ole mingisugust wadjadust toitlusküsimuse lahendamiseks, sest et nemad väga hästi iseendaga hakkama saawad. (Chr. Arro (põl.) kohalt: Ma ei ole midagi sarnast rääkinud.) Herra Arro, meie wõime seda stenogrammist järele waadata. Ma tahan teilt, põllumehed, küsida, mis põhjusel teie siis nende kohta, kes teie põllul tööd teewad, armastate ütelda, et nad wähe tööd teewad? Mina ütlen teile, et nad on alati tööd teinud ja korralikult tööd teinud. Teie aga tõendate seda, mis teile antud silmapilgul kasulik on. Rõhutatakse seda, et ei olla tarwis mingisugust korraldamist, sest et olud normaalsemaks on muutunud, kuna aga samal ajal ei ole näidatud, kas on kätte saadud see moment, et tõesti tööpalgad ja ülespidamise kulud tasakaalus on. Ma tean, et tänawu kewadel oli kõige kokkuhoidlikuma ja ettewaatlíkuma reh-

kendamise tagajärg see, et inimene, kes päewapalgast rahuloldawalt ära elada tahtis, pidi kõige vähemalt 350 marka päewas palka saama. Tallinnas rehkendati elatismiinum 500 marga peale päewas. Kui teie nüüd tahate rääkida normaaloludest, siis tuleks näidata seda tasakaalu hindade ja palkade wahel. Seda ei ole senni aga tehtud, ega saadagi teha. Siis, kui see tasakaal kätte saadud, siis tulge ja rääkige, et toitlusolud on korraldatud ja on wõimalik wälja wedada toiduaineid. Senni aga, kui nalja kulul ülejääkisid on tekkinud, on see igatahes niisugune poliitika, mida ajada wõiwad need, kes on tarbeainete produtseerijad ja mitte tarwitajad.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Chr. Arro'l.

Chr. Arro (põl.): Riigikogu liikmed proua Ostra ja herra Piiskar tõid ette, nagu ei oleks mina nende kõnest aru saanud, nagu oleks üleüldiselt toitluspoliitikat kõne olnud. Minu arwates on see täitsa ükskõik. Kui toitluspoliitika halb on, siis on minu arwamine... (Naer pahemal pool.)

Juhataja K. Wirma: Herra Arro, ma palun Teid faktilise märkuse järele jääda. (Naer.)

Chr. Arro (põl.): Mina olen ütelnud, et rahwasaadikud proua Ostra ja herra Piiskar tõid ette, nagu oleks mina ütelnud, et nemad on toitlusministeeriumi lõpetamist soowitanud ja seletawad, et nemad seda mitte ei ole öelnud. Esimene asi, mis ette toodi, on ütetus, et toitlusministeeriumi likwideerimine on esimene nähtus, mis näitab, et walitsus küllalt ei aja aktiivset toitluspoliitikat. (Naer.) Teine faktiline märkus selle kohta, mis herra Piiskar siin ette tõi maalelawa põlluharija rahwa kohta, nagu ei teeks see mitte 75% wälja, mina arwan...

Juhataja K. Wirma: Ma palun...

Chr. Arro (põl.): Mina ei ole sel kujul öelnud, waid ainult faktisid konstateerinud, mis kõigile selge.

Juhataja K. Wirma: Teie kaldute faktilisest märkusest kõrwale.

Chr. Arro (põl.): Herra Piiskar püüdis kõiki minu wäiteid pea peale pöörata. (Naer.)

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna Riigikogu liikmel A. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Herra Kerem tõendas, et ma suurt etteheidet walitsusele teinud. Mina seda ei teinud, ainult näitasin, et niisugune kitsendaw korraldus karjasaaduste wäljaweoks olemas on, aga jätsin küsimuse täiesti lahtiseks...

Juhataja K. Wirma: Teil on sõna ainult faktiliseks märkuseks.

A. Jürman (põl.): See on tõepoolest faktiline märkus, kui ma seletan, et mõte, mida... (**Juhataja wahelhüüe. Naer.**) Ma näen, et herra juhataja hakkab...

Juhataja K. Wirma: Ma palun minuga mitte waielda. (**Naer.**) Ma palun rahu ja teen Teile märkuse, et Teie juhatajale wastu waidlete.

A. Jürman (põl.): Wäga hästi tean. Teiseks tõendas herra Piiskar, et meie wabakauplemise maksmapanemisega agraarpoliitikat ajame. See näitab, et herra Piiskar agraarpoliitika mõistest aru ei saa. Wabakaupluse nõudmine käib just agraarpoliitika wastu. Siis tuleb ütelda, et herra Piiskar...

Juhataja K. Wirma: Ma teen Teile teise hoiatuse. Teie waidlete Riigikogu liikmele wastu. Teie wõtke korras sõna, aga mitte faktiliseks märkuseks. — Ma palun rahu.

A. Jürman (põl.): Ma usun, see käib faktilise märkuse piirkonda.

Juhataja K. Wirma: Ma hoiatan Teid, muidu teen ma Teile wiimase märkuse.

A. Jürman (põl.): Siis kolmandaks oli rkl. proua Ostra poolt wäide, et hindade wahekorid, lihahindade ja terawilja hindade wahel, olla weel üheks tõendus, et tõesti meil on maksew agraarlaste poliitika, tähendab poliitika, mis kaitseb rohkem põllumehi. Ma pean jällegi toonitama, et see tõeludele ei wasta. Täheandasin, et meil wõetakse tolli wäljaweetawate põllusaaduste pealt. See ei ole mitte põllupidajate kaitsmine, waid ümberpöördult. Ma pean tõendama, et seda kaitseks lugeda, kui wäljaweetawatelt põllutöö produktidelt tollisid wõetakse, tähendaks asjaolude pahempidi pöörast. Tollide wõtmine wäljaweetawate põllusaaduste pealt on põllumeestele surweabinõu, aga mitte kaitse.

J. Zimmerman (tõer.): Põllutöominsteeriumi andmeid tarwitades on Riigikogu liige proua Ostra minu nime kurjasti tarwitanud, kui seletas, nagu oleks mina need andmed, mis sealt on ette kantud ja mis sealt ka praegu ette kantakse, õigeks tunnistanud. Ma ei ole seda kuskil kohas toonitanud, et need andmed täiesti õiged oleksid. Siin toodi ette andmeid, mis ennesõjaaegse aja kohta käiwad. Mina pean tähendama, et enne sõda põllutöominsteeriumi ei olnud ja nüüdne põllutöominsteeriumi statistika ei wõi nende eest wastutada, weel wähem wõin seda mina teha. Kõik need andmed, mida siin ette toodi, on ligikaudsed. Need andmed on koha pealt saadud wastusteks küsimuslehtede peale ja ei wasta mitte iga kord faktilisele asja seisukorrale. Tuleb arwesse wõtta ka seda, et ei wõi seal juures ütelda ka mitte, et nad asjata on ja mingisugust pilti ei pakuks. Neil on tõesti oma wääratus, kuid ainult wõrdlew. Näituseks Wiru maakonnas oli põllutöominsteeriumi andmete järele 1920 aastal 18.300 hobust. Sel samal aastal pani loomaterwishoiu peawalitsus hobustewaatusse toime ja seal toodi loomaarsti ette 22.700 hobust. Eelmised statistika andmed ütlewad, et on 18.300 hobust ja samal aastal hobuste läbiwaatusel tuuakse ette 22.700 hobust. Ma ei usu, et loomaarstile rohkem ette toodi, kui neid üleüldse oli. Statistika andmed ei ole mitte õiged. Wirumaal salati suur arw hobuseid maha. Warsade arw aga näitab meile, et neid ei ole meil mitte maha salatud. Neid on meil neli ja pool tuhat aastast rohkem kaswatatud, kui enne sõda. Ma pean ütleva, et käesolewate statistika andmete tarwitamises peab wäga ettewaatlik olema. Need andmed on niisugused, et nende alusele kindlalt midagi rajada ei saa ja need andmed ei anna meile mingisugust õigust meie toitlusolude üle otsustada.

Juhataja K. Wirma: Sõnasoowijaid enam ei ole. Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja E. Birkenberg: Et mingisugust ettepanekut toitlusministeeriumi eelarwe kohta ei ole tehtud, siis awaldan ma komisjoni nimel soowi, et toitlusministeeriumi eelarwe 23.328.020 marga suuruses saaks II lugemisel wastu wõetud.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See eelarwe osa on wastu wõetud.

Aruandja **E. Birkenberg** (loeb):

TOITLUSMINISTEERIUMI LIKWIDEERIMISE KOMMISSJON.

Peatükk I.

Kantselei.

§ 1.	Palgad	198.000.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	30.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	101.000.—
§ 4.	Majanduskulud	72.000.—
§ 5.	Toetus ja arstiabi	21.300.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	8.000.—
§ 8.	Lahkuwate ametnikkude ettemaks 2 nädala palga suuruses Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal	58.905.—

Kokku peatükk I. 489.205.—

Peatükk II.

Arweosakond ja pearaamatupidamine.

§ 1.	Palgad	208.965.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	10.000.—
§ 3.	Ettenägemata	1.500.—
Kokku peatükk II.		220.465.—

Kokku toitlusministeeriumi likwideerimise komisjoni eelarwe **709.670.—**

Juhataja **K. Wirma**: Sõnasooiwaid ei ole. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See eelarwe-osa on wastu wõetud.

Kuulen ettepanekuid koosolekut lõpetada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on wastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2 päewal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **W. Pezold.**